

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

Факультет економіки та бізнесу
Кафедра «Економіки і бізнесу»
(назва кафедри)

Освітньо-професійна програма «Туризм»
 Галузь знань 24 Сфера обслуговування
 Спеціальність 242 Туризм і рекреація
 Спеціалізація (за наявності) _____

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної
 програми

_____ Ірина КОЛОКОЛЬЧИКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)
(ім'я та прізвище)
 «23» жовтня 2025 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Лариса БОЛТЯНСЬКА
(підпис)

«25» жовтня 2025 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

**на підготовку кваліфікаційної роботи для здобувачів
 ступеня вищої освіти «Магістр»**

здобувача вищої освіти Бікулова Олега

1. Тема кваліфікаційної роботи «Формування туристичної привабливості
 Закарпатської області»

керівник роботи _____ д.е.н., професор _____ Ірина
 КОЛОКОЛЬЧИКОВА

затверджені наказом ректора університету від «14» квітня 2025 року №178-С

2. Строк подання кваліфікаційної роботи __13 лютого 2026 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: науково-теоретична література;
 статистичні дані України; статистичні дані області; статистична звітність
 суб'єкта господарювання

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):
Вступ.

Розділ 1. Теоретичні засади дослідження туристичної привабливості

Розділ 2. Сучасний стан туристичної привабливості Закарпатської області

Розділ 3. Перспективи підвищення туристичної привабливості Закарпатської області

Висновки та пропозиції

Список використаних джерел.

5. Перелік графічного матеріалу: 18 таблиць, 6 рисунків

6. Дата видачі завдання «24» жовтня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів	Відмітка про виконання
1	Затвердження плану роботи	28.10.2025 р.	
2	Розділ 1 Теоретичні засади дослідження туристичної привабливості	02.12.2025 р.	
3	Розділ 2 Сучасний стан туристичної привабливості Закарпатської області	30.12.2025 р.	
4	Розділ 3 Перспективи підвищення туристичної привабливості Закарпатської області	31.01.2026 р.	
5	Висновки та пропозиції Список використаних джерел	12.02.2026 р.	
6	Перевірка на плагіат	13.02.2026 р.	

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

Олег БІКУЛОВ

(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (підпис)

Ірина КОЛОКОЛЬЧИКОВА

(ім'я та прізвище)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ДМИТРА МОТОРНОГО

Факультет економіки та бізнесу
Кафедра «Економіки і бізнесу»
(назва кафедри)

Освітньо-професійна програма «Туризм»
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
Спеціальність 242 Туризм і рекреація
Спеціалізація (за наявності) _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Лариса БОЛТЯНСЬКА
(підпис) (ім'я та

прізвище)

« 20 » лютого 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему «Формування туристичної привабливості Закарпатської області»

Здобувач вищої освіти:

(підпис)

прізвище здобувача)

Олег БІКУЛОВ

(ім'я та

Керівник:

(підпис)

прізвище)

д.е.н., професор Ірина КОЛОКОЛЬЧИКОВА

(учене звання, науковий ступінь, ім'я та

Запоріжжя, 2026 р.

ЗМІСТ

Вступ	6
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження туристичної привабливості	9
1.1. Поняття туристичної привабливості, її сутність і структура	9
1.2. Методичні підходи до оцінювання туристичної привабливості	15
1.3. Чинники формування туристичної привабливості	22
Висновки до розділу 1	29
Розділ 2. Сучасний стан туристичної привабливості Закарпатської області	30
2.1. Географічні передумови формування природно-культурного потенціалу Закарпатської області	30
2.2. Культурно-історичний потенціал Закарпатської області	35
2.3. Туристична інфраструктура та масштаби розвитку видів туризму Закарпатської області	42
Висновки до розділу 2	55
Розділ 3. Перспективи підвищення туристичної привабливості Закарпатської області	57
3.1. Оцінка туристичної привабливості регіону	57
3.2. Подієвий туризм як перспективний напрям розвитку туристичної привабливості Закарпатської області	63
3.3. Формування інноваційного регіонального туристичного продукту	69
Висновки до розділу 3	74
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	76
СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

У сучасному світі туризм виступає однією з ключових сфер економіки, що стимулює розвиток інфраструктури, залучення інвестицій, збільшення зайнятості населення та формування позитивного іміджу регіонів. Особливо це актуально для країн із багатим культурно-природним потенціалом, серед яких Україна. Незважаючи на виклики, зокрема пандемію та військові дії, туризм в Україні зберігає стратегічне значення як інструмент розвитку регіонів, особливо західних, які є менш уразливими до воєнних дій і можуть стати точками вхідного внутрішнього туризму. Наприклад, аналіз тенденцій розвитку туристичної індустрії України в кризових умовах показує, що відновлення міжнародного туризму супроводжується переорієнтацією на внутрішні ринки, цифрові технології та нові туристичні продукти.

Серед регіонів України особливе місце займає Закарпатська область — прикордонний край з багатим природно-ресурсним і культурним надбанням. Географічне розташування на межі з чотирма країнами ЄС, гірські ландшафти, мінеральні джерела, історичні пам'ятки створюють унікальні передумови для розвитку туризму. Проте ефективне використання цього потенціалу потребує системного підходу до оцінки туристичної привабливості, виявлення «слабких ланок» областей інфраструктури, маркетингу, управління. У публікації «Розвиток туризму Закарпатської області як складової туристичної галузі України» зазначається, що туристичний попит у регіоні «нестабільний», що пов'язано з географічними, політичними, соціально-економічними й демографічними чинниками.

Крім того, під час війни все більшу роль відіграє внутрішній туризм як стабілізатор галузі. Зокрема, стаття «Внутрішній туризм України: тенденції, виклики, перспективи» вказує, що в умовах обмеження міжнародних подорожей змінюються пріоритети туристів — вони шукають безпечні, доступні напрямки, серед яких — регіони західної України. Цей тренд

підсилює потребу в оцінці туристичної привабливості українських регіонів з урахуванням нових вимог і запитів мандрівників.

Отже, вивчення туристичної привабливості Закарпаття на сьогодні набуває не лише теоретичного, а й практичного значення, адже може сприяти формуванню стратегії розвитку регіону, підвищенню конкурентоспроможності, залученню інвестицій та стимулюванню місцевого бізнесу.

Мета дослідження — побудувати теоретико-методологічну базу та застосувати практичні інструменти оцінювання туристичної привабливості Закарпатської області з формулюванням рекомендацій щодо її підвищення.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати дефініції поняття «туристична привабливість» та її складові в науковій літературі.
2. Виявити методичні підходи до оцінювання туристичної привабливості територій.
3. Охарактеризувати чинники, які впливають на формування туристичної привабливості.
4. Провести оцінку туристичної привабливості Закарпатської області за вибраними методами.
5. Скласти рекомендації щодо покращення туристичної привабливості з урахуванням місцевих особливостей.

Об'єкт дослідження — туристична привабливість Закарпатської області як комплексна категорія.

Предмет дослідження — складові туристичної привабливості (природні, культурні, інфраструктурні, іміджеві аспекти) та методика їх оцінювання.

Методи дослідження є монографічний, системний та комплексний при дослідженні розвитку туризму в Закарпатській області протягом останніх років; метод порівняльного аналізу при аналізі показників розвитку туризму; групування, картографічний, історичний, аналітичний, узагальнення, статистичний та експертний.

Практичні результати магістерського дослідження полягають у проведенні комплексної характеристики компонентного складу туристичної привабливості Закарпатської області, оцінюванні стану кожної її складової та визначенні перспектив подальшого використання рекреаційно-туристичного потенціалу регіону.

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні статистичні дані про туристичну діяльність у Закарпатській області, нормативно-правові акти, що регламентують функціонування туристичної галузі в Україні, матеріали органів державної влади, місцевого самоврядування, а також публікації у фахових наукових виданнях і мережі Інтернет.

Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, а також списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 81 сторінка, містить орієнтовно 18 таблиць, 6 рисунків і понад 58 використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

1.1 Поняття туристичної привабливості, її сутність і структура

Важливим компонентом розвитку туристичної сфери є туристична привабливість території. У науковій літературі поняття «туристична привабливість» розглядається через її здатність залучати туристів та задовольняти їхні потреби, тобто через поєднання ресурсів, умов і сервісів, які формують позитивне сприйняття дестинації.

Україна має значний туристичний потенціал завдяки своєму географічному положенню, культурній спадщині та природному розмаїттю. Проте саме рівень туристичної привабливості визначає, наскільки ефективно ці ресурси перетворюються на реальні туристичні потоки.

У наукових працях зустрічаються різні підходи до трактування сутності цього поняття. Так, О. Горак (2023) визначає туристичну привабливість як поєднання природних умов, що є привабливими для туристів, туристичної інфраструктури, здатні задовольнити потреби у комфорті, та маркетингу, який формує позитивний імідж і зацікавленість до відвідування регіону [1]. На думку Зелінської (2020), туристична привабливість — це властивість території приваблювати туристів та задовольняти їхні потреби. Це визначення є універсальним, оскільки поєднує матеріальні (ресурси) й нематеріальні (імідж, атмосфера, гостинність) аспекти. [2].

Дослідники зазначають, що ключову роль у формуванні привабливості відіграють природно-рекреаційні та культурно-історичні чинники, серед яких природні об'єкти, сприятливий екологічний стан, пам'ятки культури, події та фестивалі, що потребують збереження і належного використання. Отже, туристична привабливість формується під впливом об'єктивних

(ресурсних, екологічних, економічних) та суб'єктивних (емоційних, іміджевих) факторів, що взаємодіють між собою. Найвагомими чинниками, які визначають привабливість території для туристів, є наявність на ній туристичних ресурсів та розвиненої інфраструктури.

Туристичні ресурси охоплюють природні, історико-культурні, соціально-економічні й трудові фактори, що формують базу для розвитку туризму. Туристична інфраструктура виступає матеріальним і організаційним підґрунтям функціонування галузі, забезпечуючи комфорт, мобільність і задоволення потреб туристів. Таким чином, саме збалансований розвиток ресурсної та інфраструктурної складової є передумовою зростання туристичної привабливості території. Її подальше посилення можливе лише за умов сталого розвитку, інвестицій у туристичну інфраструктуру, підвищення якості сервісу й формування позитивного іміджу території.

Отже, туристична привабливість — це багатовимірна категорія, яка інтегрує природні, культурні, інфраструктурні та іміджеві складові. Для її кількісного аналізу необхідно застосувати науково обґрунтовані методичні підходи оцінювання, що дозволить визначити реальний рівень привабливості регіону.

Водночас важливим аспектом сучасного розуміння туристичної привабливості є її зв'язок із принципами сталого розвитку. У міжнародних дослідженнях (Li et al., 2023) підкреслюється, що туристична привабливість тісно пов'язана зі станом навколишнього середовища та екологічно відповідальною поведінкою туристів [3], табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Компоненти туристичної привабливості території

Компонент	Елементи
Система забезпечення / Базові складові	Природні туристичні ресурси; культурно-історична спадщина; туристична інфраструктура
Додаткові складові	Подієві ресурси; маркетинг і брендинг; трудові ресурси
Середовище / Якість середовища	Якість довкілля
Імідж і репутація території	Економічна привабливість, підтримка влади, безпека, репутація

Джерело: складено автором на основі [TourLib, 2023].

Як видно з таблиці 1.1, туристична привабливість території формується не лише через природні ресурси та інфраструктуру, але й через додаткові компоненти, такі як подієвий туризм, маркетинг, трудові ресурси, а також через якісне середовище й позитивну репутацію території. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до оцінювання привабливості DESTINACIЙ. [5].

Упродовж останніх років стрімкий розвиток туристичної галузі приніс значні економічні вигоди багатьом регіонам світу, проте водночас спричинив погіршення стану природного середовища. Це поставило на порядок денний питання сталого розвитку туризму, який має враховувати екологічні, соціальні та економічні аспекти функціонування територій.

Дослідження показують, що саме туристи, як ключові учасники туристичного процесу, відіграють вирішальну роль у збереженні екосистем місць відпочинку. Їхня туристична екологічно відповідальна поведінка (ТЕПТ) - туристична екологічно відповідальна поведінка)...розглядається як один із найважливіших факторів сталості туристичної діяльності. ТЕПТ визначається як сукупність дій, спрямованих на охорону довкілля, підтримку культурної спадщини та раціональне використання ресурсів під час подорожей [3]. Зростання рівня екологічної свідомості та поширення практик сталого туризму сприяють підвищенню привабливості DESTINACIЙ, оскільки туристи дедалі частіше обирають напрямки, що поєднують комфорт, природну гармонію та відповідальне ставлення до середовища. Відтак екологічна стабільність території стає не лише умовою її туристичного розвитку, а й важливим складником конкурентоспроможності. Негативні наслідки туристичної діяльності, зокрема перевантаження природних ресурсів або забруднення територій, призводять до втрати привабливості й стійкості туристичних напрямків, що, у свою чергу, знижує попит і доходи від туризму.

Таким чином, туристична привабливість має розглядатися як інтегральна категорія, у якій поєднуються ресурсна, соціально-економічна, культурна та екологічна складові. Її підтримання й розвиток можливі лише за

умови впровадження принципів сталого управління, екологічно відповідальної поведінки всіх учасників туристичного процесу та формування культури туризму, зорієнтованої на довгострокову збереженість ресурсів і позитивне сприйняття дестинації.

За результатами зарубіжних досліджень, туристична галузь створює для мандрівників унікальний досвід, який формує позитивні емоції, незабутні враження та сприяє духовному збагаченню. Протягом останнього десятиліття науковці відзначають зростання екологічної свідомості туристів, що безпосередньо впливає на розвиток сталого туризму та соціально-економічне зростання регіонів. Важливу роль у цьому процесі відіграє екотуризм, який поєднує задоволення рекреаційних потреб із відповідальним ставленням до довкілля, забезпечуючи збалансоване використання природних ресурсів і підвищення якості життя місцевих громад [3].

Крім того, сучасні дослідження доводять, що сприйнята цінність, екологічна цінність та якість обслуговування працівників суттєво впливають на рівень задоволеності туристів, їхню лояльність та загальну екологічну обізнаність. Це підкреслює важливість формування туристичного середовища, де пріоритетами виступають сталий розвиток і висока якість туристичних послуг [4].

Туристична привабливість території формується під впливом комплексу чинників, серед яких ключову роль відіграють природні ресурси, культурно-історична спадщина, сучасна інфраструктура, транспортна доступність, а також ефективна інформаційна політика. Місцевість, яка володіє розвиненою матеріально-технічною базою туризму та забезпечує доступну і якісну інформацію для туристів, набуває статусу привабливої туристичної дестинації. Водночас, значну роль у підвищенні привабливості відіграють бренд території, рівень сервісу та безпека подорожей [5].

Розвиток туристичної привабливості потребує узгодженості дій між органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадськістю. Саме партнерство між цими суб'єктами сприяє формуванню позитивного іміджу

регіону, розвитку подієвого туризму, підвищенню якості обслуговування та розширенню спектру туристичних продуктів. Ефективне використання туристичного потенціалу, в поєднанні з екологічною збалансованістю, забезпечує стаке зростання конкурентоспроможності території на внутрішньому й міжнародному ринках [5].

Сучасний розвиток туризму в Україні безпосередньо залежить від здатності територій забезпечувати екологічно збалансоване використання ресурсів і водночас стимулювати соціально-економічне зростання. Як зазначають І. Кошкалда та Л. Безугла [6], ефективність розвитку туристичної привабливості території визначається інтеграцією економічних, екологічних та управлінських чинників, що відображено у стратегічних планах регіонального розвитку.

Таблиця 1.2

Інтегральна модель оцінки туристичної привабливості території

Група показників	Змістові характеристики	Приклади критеріїв оцінки
Природно-рекреаційні ресурси	Визначають потенціал території для розвитку відпочинку, лікування, оздоровлення	клімат, ландшафти, водойми, заповідні об'єкти
Культурно-історичні ресурси	Формують пізнавальну, духовну та культурну цінність території	історичні пам'ятки, музеї, архітектура, події
Інфраструктурні ресурси	Забезпечують комфорт, доступність та якість туристичних послуг	транспорт, заклади розміщення, харчування, зв'язок
Соціально-економічні чинники	Відображають рівень розвитку сфери послуг і зайнятості	рівень сервісу, ціни, доходи населення, інвестиції
Екологічні та управлінські чинники	Гарантують збереження природного середовища та ефективне управління туризмом	стан довкілля, екополітика, державне регулювання

- Укладено автором за матеріалами [6]

Представлена модель, табл. 1.2 дає змогу комплексно оцінити туристичну привабливість території з урахуванням економічних, соціальних, екологічних та управлінських чинників. Як зазначають Кошкалда та Безугла [6], саме інтеграція цих елементів визначає ефективність реалізації стратегій сталого розвитку туризму. Зокрема, автори підкреслюють важливість збалансування економічних інтересів з екологічною безпекою та якістю життя

місцевого населення. Така оцінка дозволяє не лише ідентифікувати сильні та слабкі сторони туристичних дестинацій, а й визначити пріоритетні напрями регіональної політики у сфері туризму. На практиці це сприяє формуванню конкурентоспроможного туристичного продукту, оптимізації використання ресурсів і забезпеченню сталого розвитку територій. Таким чином, інтегральний підхід до аналізу туристичної привабливості є основою для вироблення ефективних управлінських рішень та підвищення конкурентоспроможності регіонів у національному та міжнародному туристичних просторах.

Найвагомішими чинниками, що визначають туристичну привабливість території, є наявність туристичних ресурсів та розвиненої інфраструктури. Під туристичними ресурсами розуміють економічні, культурно-історичні, природні, трудові, соціальні та фінансові можливості, які сприяють розвитку різних видів туризму й задоволенню потреб туристів. Туристична інфраструктура, у свою чергу, охоплює сукупність підприємств і установ, що забезпечують матеріальне та організаційне підґрунтя туристичної діяльності.

На туристичну привабливість території найбільше впливають природно-рекреаційні та культурно-історичні чинники, серед яких — унікальні природні об'єкти, сприятливий екологічний стан, пам'ятки історії та культури, а також культурно-мистецькі події. Це зумовлює необхідність державної уваги до охорони довкілля, збереження історико-культурної спадщини та раціонального використання природних ресурсів.

Покращення туристичної інфраструктури та ефективне інвестування виступають ключовими передумовами підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі. Туристична привабливість території залежить від поєднання туристичного потенціалу дестинації, потреб відвідувачів і здатності суб'єктів ринку гармонійно співвідносити попит і пропозицію.

Серед чинників, що визначають привабливість, провідну роль відіграють природні ресурси, які формують мотивацію до подорожей і рівень задоволення туристів. Туристична привабливість, таким чином, є

інструментом активізації туристичного попиту та розвитку туризму загалом. Вона розглядається як сукупність стійких уявлень і вражень туристів про властивості, умови та можливості території, що формують ставлення відвідувачів до неї. Туристичний ринок територіальних громад виступає основою, на якій формується первинний туристичний потік, розвиваються зв'язки між підприємствами розміщення, харчування, транспорту та дозвілля. Розвиток локальних туристичних ринків сприяє формуванню регіональних і національних ринків, що підтверджує актуальність тематики дослідження.

Окремі питання формування туристичної привабливості територіальних громад розглянуто в працях Н. Паньків, яка наголошує на соціально-економічному підході до розроблення стратегій сталого розвитку. І. Буднікевич, І. Гавриш та І. Крупенна підкреслюють значення маркетингового підходу, що дозволяє територіальним громадам формувати унікальні риси та підвищувати свою конкурентоспроможність на туристичному ринку. Основними напрямками розвитку туристичної привабливості громад залишаються зелений, пізнавальний, екологічний, молодіжний, краєзнавчий, діловий і спортивний туризм [7].

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що туристична привабливість є комплексним показником, який формується під впливом природних, соціально-економічних та управлінських чинників. У подальшому доцільно розглянути сутність та структуру туристичного потенціалу територій як базового елемента їх привабливості.

1.2 Методичні підходи до оцінювання туристичної привабливості

Оцінювання туристичної привабливості територій є важливим етапом формування стратегії розвитку туризму, оскільки дозволяє виявити сильні та слабкі сторони дестинацій, визначити рівень їх конкурентоспроможності та окреслити напрями підвищення ефективності туристичної діяльності. Як зазначає Ю.О. Юхновська [8], методичні підходи до оцінювання туристичного

потенціалу України та її регіонів ґрунтуються на поєднанні кількісних і якісних показників, які комплексно відображають ресурсну базу, рівень інфраструктурного розвитку, соціально-економічні передумови та екологічні аспекти функціонування території.

Комплексна оцінка туристичного потенціалу територій передбачає використання багаторівневої системи показників, що охоплюють природно-рекреаційні, культурно-історичні, соціально-економічні та транспортно-логістичні чинники. На основі цих параметрів формується інтегральний індекс туристичної привабливості, який дає змогу порівняти регіони між собою та визначити лідерів туристичної галузі. Такий індекс дозволяє встановити кореляційні зв'язки між рівнем розвитку інфраструктури, обсягами туристичних потоків, інвестиційною активністю та якістю рекреаційних послуг [8].

Серед основних методичних підходів до оцінювання туристичного потенціалу виділяють бальний, індексний та експертний. Бальний підхід передбачає присвоєння кожному чиннику певної кількості балів залежно від рівня його розвитку (наприклад, за п'ятибальною шкалою). Надалі результати агрегуються у середній показник, який характеризує загальний рівень привабливості території. Індексний підхід базується на математичних розрахунках, коли для кожного показника визначається коефіцієнт вагомості, після чого обчислюється інтегральний індекс привабливості. Цей метод забезпечує об'єктивність оцінки, особливо при порівнянні регіонів із різним рівнем розвитку туристичної інфраструктури. Експертний підхід використовує думку фахівців у сфері туризму для якісного оцінювання факторів, які складно виразити кількісно (наприклад, імідж регіону, унікальність туристичних ресурсів, комфортність перебування туристів тощо). Поєднання цих підходів дозволяє здійснити комплексну оцінку туристичної привабливості території та сформувані обґрунтовані рекомендації для підвищення її конкурентоспроможності. Саме інтеграція кількісних методів

аналізу з експертним оцінюванням створює найповніше уявлення про потенціал регіону як туристичної дестинації [8].

Для більш ґрунтового розуміння підходів, які застосовуються під час оцінювання туристичної привабливості територій, доцільно розглянути існуючі методи розрахунку інтегрального показника, що використовуються в наукових дослідженнях та практиці оцінювання, табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Сучасні методи оцінювання туристичної привабливості

Назва методу	Сутність методу	Недоліки
1. Метод сум	Отримання інтегральної рейтингової оцінки шляхом сумування відносних усіх вихідних показників до їх базових значень, тобто стандартизованих у певний спосіб показників	Проблематичність вибору базового показника при стандартизації
2. Метод коефіцієнтів	Являє собою метод середньої геометричної за винятком добування кореня з виразу	Обернення на нуль однієї із складових робить інтегральну оцінку рівною нулю
3. Метод середньої арифметичної	Отримання інтегральної рейтингової оцінки шляхом усереднення стандартизованих значень показників туристичної діяльності в регіоні	Може дати некоректні результати при парній кількості показників
4. Метод суми місць	Розраховується за допомогою підсумовування рангів	Отримання неточних результатів через різні характеристики показників
5. Метод відстаней	Розраховується на базі (евклідової) метричної відстані між значеннями показників досліджуваних туристичних регіонів та еталоном	Ознаки можуть мати неточності; можливе перекручення результатів

- Джерело: [13, с. 100]

Представлені методи табл.1.3 демонструють різні підходи до кількісного оцінювання туристичної привабливості. Вибір конкретного методу залежить від цілей аналізу, доступності статистичних даних та рівня деталізації оцінювання. У сучасних умовах найефективнішими визнаються комбіновані підходи, які поєднують статистичні методи з експертними оцінками, що дозволяє отримати більш об'єктивні результати та підвищити достовірність оцінки туристичного потенціалу регіонів.

У сучасній науковій літературі представлено низку методик оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу, розроблених українськими

дослідниками, серед яких варто виокремити підходи О. О. Бейдика, Я. Б. Олійника, Ю. В. Шабардіної, І. В. Бережної та інших.

Функціонування рекреаційно-туристичної сфери неможливе без глибокого аналізу її потенціалу, передумов і можливостей розвитку як у межах окремих регіонів, так і на національному рівні. Оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу виступає вихідною основою для подальшого планування, прогнозування та управління розвитком туризму. Саме через системну оцінку можна визначити реальний рівень використання природних, культурно-історичних та інфраструктурних ресурсів і виявити напрями підвищення ефективності їх застосування.

Попри численні дослідження, єдиного підходу до оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу поки що не вироблено. Більшість наукових праць зосереджена на вивченні окремих складових потенціалу — природно-рекреаційних чи культурно-історичних ресурсів. Значно менше уваги приділяється оцінюванню інфраструктурних та соціально-економічних чинників, які є не менш важливими елементами конкурентоспроможності території. Як зазначає О. О. Бейдик [17], для адекватної діагностики туристично-рекреаційного потенціалу регіону доцільно застосовувати комплексний підхід, що передбачає оцінку як ресурсної бази, так і рівня її використання в господарській діяльності. Такий підхід дозволяє комплексно відобразити стан та можливості розвитку туристичної сфери регіону.

Ключовим завданням методичних підходів є не лише фіксація поточного рівня розвитку, а й формування аналітичної бази для ухвалення управлінських рішень щодо сталого розвитку територій. Комплексна оцінка потенціалу забезпечує основу для визначення пріоритетів, виявлення слабких місць у системі управління туристичними ресурсами та розробки регіональних стратегій розвитку туризму.

Важливою складовою комплексного аналізу туристичного потенціалу є визначення основних етапів його оцінювання. Процес оцінки передбачає послідовне виконання низки етапів — від визначення мети дослідження до

інтерпретації отриманих результатів. Як зазначається у працях вітчизняних науковців, оцінювання туристично-рекреаційних ресурсів включає такі основні стадії:

1. Формулювання мети оцінювання — визначення цілей, для яких проводиться аналіз (наприклад, розробка програм розвитку туризму, виявлення інвестиційно привабливих територій, планування туристичних кластерів тощо).
2. Виділення об'єкта оцінки, тобто визначення конкретної території або системи, що підлягає дослідженню.
3. Визначення суб'єкта оцінки, з позицій якого здійснюється аналіз (наприклад, регіон, громада, держава, інвестор).
4. Формування системи показників, які найповніше відображають ресурсний, інфраструктурний, соціальний та екологічний стан території.
5. Збір і систематизація статистичних та аналітичних даних, що стосуються туристичних ресурсів.
6. Нормування показників, тобто приведення їх до єдиної системи вимірювання для подальшого порівняння.
7. Агрегування показників у часткові або інтегральні індекси, що дозволяють визначити рівень розвитку кожної складової потенціалу.
8. Перевірка та коригування результатів у разі виявлення статистичних відхилень.
9. Інтерпретація результатів — узагальнення висновків та виявлення ключових тенденцій розвитку регіону.

Застосування такого алгоритму дозволяє не лише оцінити стан розвитку туризму в регіоні, а й визначити перспективи його зростання. Як зазначає О. О. Бейдик [17], для адекватної діагностики туристично-рекреаційного потенціалу регіону доцільно застосовувати комплексний підхід, що передбачає оцінку як ресурсної бази, так і рівня її використання в господарській діяльності. Це забезпечує баланс між економічними, екологічними та соціальними аспектами розвитку туризму.

Сучасні методологічні підходи передбачають використання не лише кількісних, але й якісних критеріїв. Зокрема, враховується економічна складова (оцінка вартості природно-ресурсного потенціалу), екологічна (рівень раціонального природокористування), соціальна (ступінь забезпечення рекреаційних потреб населення) та виробнича (ефективність використання туристичних ресурсів). Такий підхід сприяє формуванню більш реалістичної картини розвитку рекреаційно-туристичної сфери на регіональному рівні. Вагомий внесок у розробку методології оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу зробили українські науковці, зокрема О. О. Бейдик, який розробив інтегральну систему аналізу природних і антропогенних ресурсів України. На основі його підходу сформовано ресурсно-рекреаційний рейтинг регіонів, що використовується для стратегічного планування туристичної діяльності [9].

Подальший розвиток цієї концепції отримав у роботах Я. Б. Олійника, під керівництвом якого розроблено Стратегію сталого розвитку туризму і курортів в Україні, де акцент зроблено на поєднанні екологічних, економічних і соціальних складових розвитку туризму [9].

Одним із найбільш практичних методів, які застосовуються в Україні, є бальна система оцінки туристичних ресурсів. Згідно з нею, території отримують певну кількість балів залежно від рівня розвитку природних, історико-культурних, інфраструктурних і соціально-економічних показників. Наприклад, у межах п'ятибальної шкали оцінюється кліматична привабливість, насиченість історичними пам'ятками, кількість туристичних об'єктів та якість транспортного забезпечення. Такий підхід дозволяє класифікувати регіони за рівнем забезпеченості туристичними ресурсами та визначати їхні домінанти: лікувально-оздоровчі, культурно-історичні, екологічні або рекреаційні.

В. Г. Герасименко [19] підкреслює, що комплексна оцінка туристичних ресурсів є основою формування регіональної політики розвитку туризму та підвищення конкурентоспроможності дестинацій. Отже, сучасні методичні

підходи до оцінювання туристичного потенціалу базуються на комплексному використанні кількісних, якісних та експертних методів. Їх застосування створює основу для формування ефективної державної та регіональної політики у сфері туризму, а також сприяє залученню інвестицій, розвитку інфраструктури та підвищенню конкурентоспроможності України на міжнародному туристичному ринку.

Підсумовуючи викладене, варто наголосити, що оцінювання туристичного потенціалу територій є однією з ключових передумов формування ефективної туристичної політики держави. Така оцінка забезпечує наукове обґрунтування стратегічних рішень, пов'язаних із просторовим плануванням, визначенням пріоритетних напрямів інвестицій, розвитком рекреаційної інфраструктури та формуванням конкурентоспроможного туристичного продукту.

Результати системного аналізу туристичного потенціалу дозволяють визначати не лише поточний стан територій, а й тенденції їх розвитку, що має особливе значення для регіонів із високою концентрацією рекреаційних ресурсів. Як зазначається у працях сучасних дослідників [13], оцінка туристичного потенціалу повинна мати комплексний характер і враховувати економічні, соціальні, екологічні та управлінські аспекти. Це забезпечує створення реалістичної моделі розвитку регіонів, у якій туризм виступає каталізатором економічного зростання та поліпшення якості життя населення. Особливу роль у процесі оцінювання відіграє інтегральний підхід, який передбачає узагальнення багатьох часткових показників у єдиний індекс або рейтинг. Такий підхід надає можливість порівнювати туристичну привабливість різних регіонів, визначати їхні сильні та слабкі сторони, а також відстежувати динаміку змін. Наприклад, на основі інтегральних оцінок можна сформулювати типологію регіонів — від територій із надлишковими туристичними ресурсами до тих, що потребують інвестиційної підтримки.

Водночас важливо враховувати, що туристичний потенціал не є сталою величиною — він змінюється під впливом природних, соціально-економічних,

політичних і технологічних факторів. Тому сучасні методичні підходи мають бути гнучкими, адаптованими до умов конкретного регіону та періоду дослідження. У цьому контексті важливо забезпечити постійний моніторинг показників, пов'язаних із туристичною діяльністю, що дозволяє своєчасно реагувати на виклики зовнішнього середовища.

Оцінювання туристичного потенціалу має прикладне значення і для державних органів, і для підприємницьких структур, оскільки надає інформаційну базу для прийняття управлінських рішень. Для місцевої влади воно є інструментом формування програм розвитку, а для бізнесу — орієнтиром для інвестиційної діяльності. З огляду на це, комплексна оцінка туристичного потенціалу повинна розглядатися як невід'ємна частина системи управління розвитком територій.

Крім того, за сучасних умов особливого значення набуває поєднання традиційних методів аналізу з інноваційними технологічними підходами, зокрема геоінформаційними системами (ГІС), які дозволяють здійснювати просторове моделювання та картографічну візуалізацію туристичних ресурсів. Використання таких інструментів підвищує точність оцінювання, забезпечує оперативність збору та аналізу даних, а також сприяє формуванню інтерактивних баз для управління туристичною діяльністю.

Отже, сучасна методологія оцінювання туристичного потенціалу ґрунтується на поєднанні теоретичних засад і практичних інструментів, що дає змогу створювати дієві механізми реалізації державної та регіональної туристичної політики. Її впровадження сприяє підвищенню ефективності використання наявних ресурсів, розширенню туристичних можливостей регіонів, а також зміцненню позицій України на міжнародному ринку туристичних послуг [13].

1.3. Чинники формування туристичної привабливості

У сучасних умовах розвиток туристичної сфери потребує науково обґрунтованого підходу до оцінювання чинників, які визначають рівень її привабливості. Згідно з методичними рекомендаціями, розробленими під егідою Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО), основними показниками, що відображають динаміку розвитку туризму, є кількість прибуттів, середня тривалість перебування туристів, обсяги витрат і доходів від туристичної діяльності. Ці індикатори дають змогу оцінити кількісні аспекти функціонування індустрії, однак не враховують якісні параметри, що впливають на конкурентоспроможність території.

Для комплексної оцінки туристичної привабливості необхідно враховувати не лише статистичні показники, а й систему чинників, які формують загальний імідж дестинації та визначають її потенціал розвитку. До таких чинників належать природно-географічні умови, рівень розвитку матеріально-технічної бази туризму, інвестиційна активність, маркетингова політика, стан навколишнього середовища, а також соціально-економічні параметри. «Комплексний облік зазначених параметрів дозволяє сформувати об'єктивне уявлення про рівень туристичної привабливості та окреслити перспективні напрями її подальшого посилення».

«Науковці підкреслюють, що формування дієвої системи оцінювання неможливе без чіткого визначення цілей дослідження та вибору відповідної методологічної стратегії, яка відобразить специфіку регіону та завдання аналізу». Один із них — державний, спрямований на формування управлінських рішень для прогнозування розвитку туристичної галузі на регіональному чи національному рівнях. Інший — порівняльний, який використовується для міжнародних оцінок, що дозволяє зіставляти рівень туристичної привабливості окремих територій.

Загалом організаційна структура оцінювання туристичної привабливості базується на поетапному врахуванні взаємозв'язків між

чинниками, які формують позитивний імідж регіону. Доцільно розглядати кілька рівнів впливу: «досліджено, що одним із найбільш ефективних способів повернення туристичних потоків після несприятливих подій є маркетингові інструменти, зокрема брендинг/ребрендинг місця призначення».

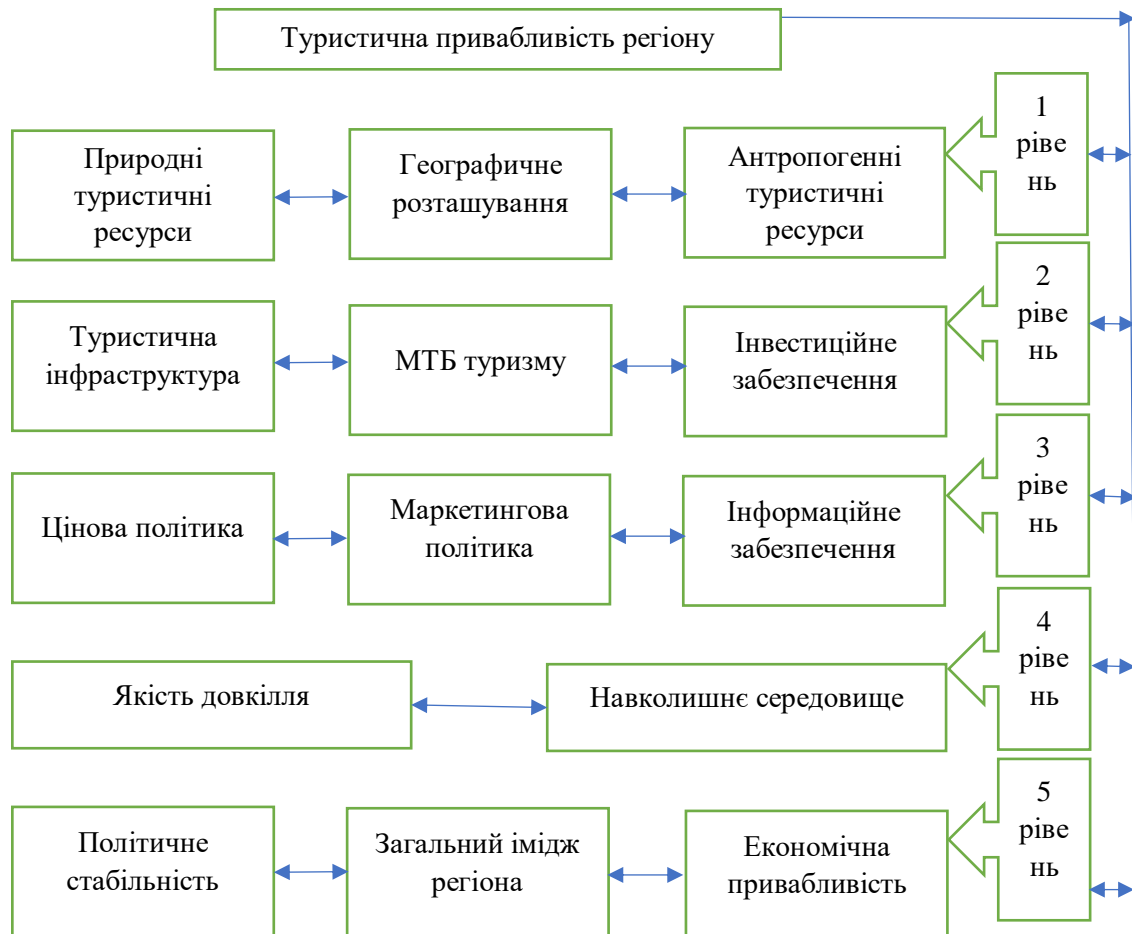

Рис. 1.1. Структурно-логічна схема чинників формування туристичної привабливості регіону

- Джерело: складено за [15, с. 56–57]

Врахування цих рівнів дозволяє здійснювати багатофакторний аналіз, визначати сильні та слабкі сторони території й формувати ефективні стратегії її туристичного розвитку [15].

Формування туристичної привабливості будь-якого регіону насамперед залежить від комплексу природних і соціально-економічних чинників, які визначають рівень розвитку туризму та здатність території задовольняти потреби відвідувачів. На думку Н. Фоменко [16], саме природно-рекреаційні ресурси створюють основу для формування туристичного потенціалу, адже

вони забезпечують мотивацію для подорожі. До таких ресурсів належать сприятливі кліматичні умови, різноманітні ландшафти, водні ресурси, лісові масиви, флора і фауна. Особливе значення має рівень екологічної збереженості природних об'єктів, що визначає якість рекреаційного середовища.

О. Бейдик [17] зазначає, що туристична привабливість природних ресурсів залежить не лише від їх кількісної наявності, а й від рівня доступності, облаштованості та можливості їх сталого використання. Для Закарпаття, наприклад, важливу роль відіграють гірські пейзажі, мінеральні джерела, лісові території та унікальні біосферні заповідники.

Соціально-економічні чинники, за визначенням С. Нездоймінова [18], формують матеріальну базу туризму. До них належать розвиток транспортної, житлової, торговельної, сервісної інфраструктури, рівень зайнятості в галузі, ціни на послуги, інвестиційна активність, а також рівень добробуту населення. Регіони з високими соціально-економічними показниками створюють більш сприятливі умови для розвитку туристичної сфери.

Як зазначає В. Герасименко [19], туризм є не лише споживачем соціально-економічних ресурсів, але й потужним фактором їх зростання: він стимулює розвиток малого бізнесу, підвищує зайнятість населення, сприяє зростанню місцевих бюджетів і поліпшенню якості життя. Збалансоване поєднання природних та соціально-економічних чинників формує базовий рівень туристичної привабливості території. Вони є підґрунтям для сталого розвитку туризму, зміцнення конкурентоспроможності регіону та підвищення його ролі у національному туристичному просторі, рис.1.2.

Рис. 1.2. Структура туристичних потреб регіону

* складено автором на основі [20].

Культурно-історичні ресурси становлять важливу складову туристичної привабливості регіону, адже саме вони створюють його унікальність та емоційне забарвлення. За твердженням Т. Галушкіної [21], культурна спадщина формує основу пізнавального туризму, підвищує впізнаваність дестинації та забезпечує сталість її розвитку. До таких ресурсів належать історико-архітектурні пам'ятки, музеї, етнографічні осередки, фестивалі, свята й традиції місцевих громад.

Не менш важливим чинником є рівень розвитку туристичної інфраструктури, який визначає комфортність перебування та якість обслуговування туристів. Як зазначає О. Баєва [22], сучасна інфраструктура — це основа функціонування туристичного комплексу, що охоплює транспорт, засоби розміщення, харчування, інформаційні центри, рекреаційні об'єкти та

цифрові сервіси. Її стан значною мірою впливає на рішення туристів щодо вибору напрямку подорожі.

Суттєвий вплив на туристичну привабливість мають технологічні інновації. Е. Щепанський [23] підкреслює, що використання цифрових технологій — онлайн-букінгу, віртуальних турів, систем навігації та просування бренду регіону в мережі — забезпечує інтеграцію територій у глобальний туристичний простір. Це підвищує зручність планування подорожей та зміцнює конкурентні позиції регіону.

Рис. 1.3. Основні елементи туристичної інфраструктури регіону

* складено автором на основі [23].

Сучасний розвиток туризму неможливий без урахування екологічних, соціально-психологічних і маркетингових чинників, які комплексно впливають на імідж території, її привабливість і рівень довіри з боку туристів. На думку О. Воробйової [24], екологічна ситуація є однією з ключових передумов сталого розвитку туризму. Чисте природне середовище, ефективна система поводження з відходами, дотримання принципів раціонального природокористування та охорона заповідних територій формують позитивне уявлення про регіон як екологічно безпечну дестинацію. Для Закарпаття цей чинник має особливе значення, адже область характеризується високою природною цінністю та різноманіттям ландшафтів.

Соціально-психологічні аспекти туристичної привабливості полягають у ставленні місцевого населення до гостей, рівні сервісу, культурі спілкування та загальній атмосфері гостинності. Доброзичливість, відкритість і позитивний імідж території створюють емоційний зв'язок між туристом і дестинацією, сприяючи повторним візитам.

Важливим залишається й маркетинговий компонент. Ефективне просування туристичного продукту через соціальні мережі, участь у виставках, створення регіонального бренду та розвиток інформаційних порталів дозволяють формувати впізнаваність території та залучати нові туристичні потоки. Як наголошує С. Нездоймінов [25], саме маркетингові інструменти забезпечують стає позиціонування регіону в умовах високої конкуренції на туристичному ринку.

Узагальнюючи, можна зазначити, що екологічні, соціально-психологічні та маркетингові чинники взаємопов'язані між собою. Вони визначають якість туристичного середовища, рівень комфортності та сприйняття регіону в очах потенційних відвідувачів, що є основою для формування позитивного іміджу туристичної дестинації. Отже, лише використання кількісних індикаторів, таких як кількість прибуттів, витрати чи доходи від туризму, не дозволяє отримати об'єктивну оцінку туристичної привабливості території. Як наголошують сучасні дослідники [26], комплексне оцінювання повинно враховувати також управлінські, маркетингові та соціально-економічні чинники, які визначають здатність дестинації приваблювати туристів і забезпечують стійкий розвиток галузі. Застосування поєднаного підходу, що включає статистичні, якісні й експертні методи, формує повніше уявлення про потенціал регіону та створює основу для обґрунтованого стратегічного управління у сфері туризму [26].

Проведений аналіз свідчить, що рівень туристичної привабливості території формується під впливом широкого спектра чинників — від природно-географічних до соціально-психологічних. Найважливішим завданням сучасного управління є узгодження цих чинників у єдиній системі,

що забезпечує сталий розвиток туризму. Врахування специфіки природних ресурсів, історико-культурної спадщини, інфраструктури, екологічного стану та маркетингової політики дає змогу ефективно формувати позитивний імідж DESTINATION. Надалі це створює підґрунтя для проведення практичної оцінки туристичної привабливості конкретного регіону, зокрема Закарпатської області.

Висновок до розділу 1

У першому розділі було розглянуто теоретико-методичні засади оцінювання туристичного потенціалу та чинників формування туристичної привабливості регіонів. Аналіз наукових джерел засвідчив, що сучасні підходи до визначення туристичного потенціалу ґрунтуються на поєднанні кількісних, якісних й експертних методів, що дозволяє охопити як ресурсну, так і соціально-економічну природу туризму. Значну роль відіграють методики ЮНВТО, інтегральні індекси, бальні та картографічні методи, які забезпечують можливість порівняльного аналізу територій.

Обґрунтовано, що туристична привабливість формується під впливом комплексу чинників, до яких належать природно-ресурсний потенціал, культурно-історична спадщина, стан інфраструктури, рівень соціально-економічного розвитку, екологічні умови, імідж території, маркетингові інструменти та технологічні інновації. Саме взаємодія цих елементів визначає спроможність регіону залучати туристичні потоки та конкурувати на національному й міжнародному ринках.

Проведений аналіз засвідчив, що управління туристичною привабливістю має системний і багаторівневий характер, а його ефективність безпосередньо залежить від здатності території адаптуватися до змін зовнішнього середовища та сучасних тенденцій розвитку туризму. Визначені теоретичні положення становлять основу для практичної оцінки туристичного потенціалу Закарпатської області у подальших розділах дослідження.

Розділ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Географічні передумови формування природно-культурного потенціалу Закарпатської області

Закарпатська область є одним із найбільш специфічних та унікальних регіонів України, де природно-ресурсний і культурно-історичний потенціал формуються під впливом поєднання географічного положення, ландшафтної структури та етнокультурних особливостей населення. Регіон вирізняється тим, що розташований у межах південно-західної частини Українських Карпат і одночасно охоплює Закарпатську низовину — єдину територію країни, яка знаходиться за основним Карпатським вододільним хребтом. Саме це робить його унікальним як у фізико-географічному, так і рекреаційному аспекті [27].

Закарпаття межує одразу з чотирма країнами Європейського Союзу — Словаччиною, Угорщиною, Румунією та Польщею, що зумовлює високу транскордонну мобільність, інтенсивні соціально-економічні зв'язки та формування спільного туристично-культурного простору. Такий геостратегічний чинник перетворює область на «західні ворота України», сприяючи розвитку міжнародного туризму, створенню транскордонних туристичних маршрутів і зростанню інвестиційної привабливості регіону [28].

Ландшафтна структура області надзвичайно різноманітна: близько 80% її території займають гірські масиви, представлені Полонинським, Чорногірським, Мармароським та іншими хребтами. На території регіону розташована найвища вершина України — гора Говерла висотою 2061 м, що є одним із найпотужніших туристичних магнітів країни та входить до складу

масиву Чорногора [29]. Гірські райони поєднані з передгір'ями та низовинними територіями, що створює значні контрасти природних умов — від високогірних альпійських ландшафтів до теплих рівнинних зон, придатних для садівництва, виноробства та агротуризму.

Карпатські хребти формують природний бар'єр, який суттєво впливає на кліматичні особливості Закарпаття. Завдяки цьому на більшій частині області переважає м'який, помірно-континентальний клімат із теплим літом і відносно м'якою зимою, а кількість опадів значно варіює залежно від висоти — від 700 мм у низовинах до 1500 мм у гірських районах [31]. М'які кліматичні умови, велика тривалість сонячного сьйва та висока вологість створюють сприятливі передумови для рекреаційного освоєння території, розвитку бальнеології, кліматолікування, гірськолижного спорту та екотуризму [32].

Унікальні природно-ландшафтні умови Закарпаття сприяли формуванню потужної мережі природоохоронних територій. Серед них — один із найбільших і найцінніших природних комплексів України, Карпатський біосферний заповідник, включений до міжнародної мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО. Разом із національними природними парками «Синевир», «Ужанський» та «Зачарований край» вони охоплюють понад 146 тис. га природних ландшафтів, серед яких праліси, високогірні болота, субальпійські та альпійські екосистеми [30]. Ці території не тільки забезпечують збереження біорізноманіття, а й активно використовуються для розвитку екотуризму, наукового туризму та рекреаційної діяльності [33].

Закарпаття має також надзвичайно значний гідрологічний потенціал: по його території протікає понад 9 тисяч річок і струмків, серед яких — Тиса, Латориця, Уж. Саме водні ресурси стали важливим чинником формування туристичної привабливості регіону, адже вони забезпечують розвиток

активних видів туризму, водного спорту, рибальства, а також живлять численні мінеральні джерела [34]. Особливо цінними є вуглекислі та гідрокарбонатні мінеральні води Свалявської, Полянської та Шаянської груп, які використовуються в бальнеології та формують основу санаторно-курортних комплексів області [35].

Географічні особливості області визначили також неповторність її культурно-етнічної структури. Закарпаття історично було територією взаємодії багатьох народів — українців, угорців, румунів, словаків, русинів та німців, що зумовило формування багатошарової культурної спадщини. Це відображається в збережених сакральних пам'ятках дерев'яної архітектури, унікальних ремісничих традиціях, фольклорі та різноманітні гастрономічних практик [36]. Етнокультурні особливості регіону активно використовуються як елемент туристичного брендингу, формуючи концепцію мультикультурного та гостинного краю.

Таким чином, географічне положення, ландшафтне різноманіття, сприятливі кліматичні умови та багатий етнокультурний контекст формують потужний природно-культурний потенціал Закарпатської області. Саме ці чинники визначили її як один із провідних туристичних регіонів України, де поєднуються можливості як масового, так і спеціалізованого туризму — гірськолижного, бальнеологічного, екологічного, пізнавального та гастрономічного [27-33].

Природно-ресурсний потенціал Закарпатської області є однією з ключових передумов розвитку рекреаційно-туристичної сфери. Унікальна поєднаність гірських масивів, м'якого клімату, багатих лісових та водних ресурсів, значних запасів мінеральних вод та високої ландшафтної різноманітності формує основу для всесезонного туризму та оздоровлення населення [27]. Регіон вирізняється компактністю цінних природних об'єктів:

на відстані 100–120 км турист може побачити високогірні ландшафти, субальпійські полонини, термальні джерела, гірські річки, унікальні заповідні території та етнографічні поселення.

Рельєф є фундаментом природної привабливості Закарпаття, визначаючи його туристичну спеціалізацію та сезонність. Гірські масиви займають близько 80% площі області, утворюючи складний комплекс гірських хребтів — Полонинського, Вулканічного, Чорногірського та Мармароського масивів. У межах регіону розташована найвища вершина України — Говерла (2061 м), яка є одним із найпопулярніших об'єктів спортивного, пізнавального та активного туризму [29].

Висотна поясність Закарпатських Карпат формує різноманітні природні умови, що дозволяє розвивати широкий спектр видів туризму: гірськолижний (Драгобрат, Подобовець, Міжгір'я), тематичні походи й трекінг, екотуризм та наукові мандрівки у зони пралісів, ландшафтний та фототуризм.

Значна частина території представлена глибокими долинами та річковими терасами, що є важливими зонами для розвитку агротуризму, зеленого туризму та виноробних маршрутів [37]. Одночасно рельєф визначає доступність територій та формує просторову структуру туристичних потоків.

Закарпаття вирізняється м'яким, помірно-континентальним кліматом, що є одним з найбільш комфортних у межах України. Гірські хребти виконують функцію природного бар'єра, який захищає область від холодних північних повітряних мас, забезпечуючи теплішу зиму та більш тривале літо. На низовині річки Тиса кількість сонячного сяйва сягає 2000–2050 годин на рік — один з найвищих показників в Україні [31].

Кліматичні умови створюють основу для: кліматотерапії, санаторно-курортного лікування, зимового туризму (сніг в горах тримається 5–6 місяців),

всесезонного оздоровчого туризму, літнього екологічного та активного відпочинку.

Завдяки клімату Закарпаття є єдиним регіоном України, де сприятливі умови для відпочинку зберігаються 10–11 місяців на рік, що дозволяє забезпечувати стабільний туристичний потік [32].

Закарпатські ліси займають понад половину території області та є одним з найпотужніших природних активів регіону. У гірських районах сформовані унікальні букові праліси, які внесені до світової спадщини ЮНЕСКО. Вони відіграють важливу роль у розвитку: екотуризму, ландшафтних маршрутів, науково-пізнавального туризму, відпочинкових лісопаркових зон.

Лісові масиви підтримують екологічний баланс, формують мікроклімат санаторних зон, сприяють відновленню організму та створюють природні умови для організації лікувально-оздоровчих програм [36].

Гідрологічний комплекс Закарпаття включає понад 9 тисяч річок і струмків, серед яких найбільші — Тиса, Уж, Латориця. Гірський характер річок забезпечує можливість розвитку: рафтингу, сплавів, спортивного рибальства, екологічних екскурсій. Озера Синевир, Липовецьке, Водоспад Шипіт, водоспад Воєводин — серед найпопулярніших туристичних об'єктів регіону [30]. Закарпаття також має десятки печер, включаючи Карпатські карстові печери, що становлять цінний спелеотуристичний ресурс.

Закарпаття — лідер України за запасами мінеральних вод, представлених понад 300 джерелами діоксидних, гідрокарбонатних, натрієвих, сірководневих, залізистих та термальних вод. Найважливіші бальнеологічні кластери: Свалявська зона (Поляна, Квітка Полонини), Шаянська зона, Берегівська термальна зона, Ужгородська та Деренівська зони, Воловецько-Міжгірська зона (Сойми), Кваси — унікальні вуглекислі води.

Бальнеологічний потенціал активно використовується санаторно-оздоровчими комплексами області, а термальні курорти (Косино, Берегове) стали ключовими центрами міжнародного рекреаційного туризму [33].

До заповідних та природоохоронних територій регіону належать: Карпатський біосферний заповідник, НПП «Синевир», НПП «Ужанський», НПП «Зачарований край», Долина нарцисів, регіональні парки, заказники, пам'ятки природи.

У сукупності вони формують потужну основу для розвитку екотуризму, фототуризму та природоохоронної освіти [30].

Природні рекреаційні ресурси Закарпатської області вирізняються високою різноманітністю та унікальністю, що підтверджується дослідженнями Н. Фоменко та О. Бейдика [27; 28]. Для систематизації основних природних об'єктів складено таблицю 2.1.

Таблиця 2.1

Основні природні рекреаційні ресурси

Категорія	Об'єкти	Рекреаційне значення
Мінеральні води	Поляна, Свалява, Кваси, Шаян	Лікування ШКТ, реабілітація
Термальні води	Косино, Берегове, Велятино	СПА-туризм
Озера	Синевир, Марічейка, Липовецьке	Екотуризм, фототуризм
Гірські масиви	Свидовець, Чорногора	Трекінг, лижі
Заповідники	Карпатський БЗ, «Синевир»	Науковий туризм
Ландшафти	Українські Карпати	Пейзажний туризм

* складено автором на основі джерел [27; 29; 30; 33; 35; 37].

2.2 Культурно-історичний потенціал Закарпатської області

Культурно-історичний потенціал Закарпатської області формується під впливом багатовікової історії, унікального етнокультурного складу населення та збережених архітектурних пам'яток різних епох. Регіон вирізняється тим, що протягом століть входив до складу Угорщини, Австро-Угорщини, Чехословаччини та України, що зумовило багатозарову спадщину і

мультикультурний характер території [27]. Це робить Закарпаття одним із найпривабливіших напрямів в Україні для історичного, етнографічного, культурно-пізнавального та гастрономічного туризму. Замки та фортифікаційні об'єкти Закарпаття має найбільшу концентрацію середньовічних замків в Україні. Їх архітектурні особливості, історичне значення та сучасне туристичне використання узагальнено на основі праць регіональних дослідників та офіційних музейних джерел, табл. 2.2. [39–42].

Таблиця 2.2

Популярні замки Закарпатської області

Назва замку	Місцезнаходження	Дата заснування	Коротка характеристика	Туристичне значення
Ужгородський замок	м. Ужгород	XI–XII ст.	Один із найдавніших фортифікаційних комплексів регіону; палацова архітектура, музей	Найбільший культурно-історичний центр, екскурсійний туризм
Мукачівський замок «Паланок»	м. Мукачево	XIV–XV ст.	Потужна оборонна фортеця на вулканічній горі; три рівні терас; музей	Символ області, провідна туристична атракція
Замок Сент-Міклош	сmt Чинадієво	XV ст.	Палац-фортеця; резиденція князів Ракоці; легенда про Ілону Зріні	Центр фестивалів, мистецьких подій та весільних церемоній
Канків замок	м. Виноградів	XIII ст.	Руїни фортеці; панорама міста; залишки оборонних укріплень	Історичний туризм, фототури
Хустський замок	м. Хуст	XI–XII ст.	Руїни замку на горі; важливий оборонний пункт у середньовіччі	Популярні трекінгові маршрути, оглядові точки
Королевський замок «Нялаб»	сmt Королево	XIII ст.	Руїни фортеці; стратегічне розташування біля річки Тиса	Перспективний туристичний об'єкт

- складено автором на основі джерел [39; 40; 41; 42].

Після аналізу узагальнених характеристик замків Закарпатської області, поданих у таблиці, доцільно більш детально розглянути ті об'єкти, які відіграють ключову роль у формуванні туристичної привабливості регіону та

мають найбільший вплив на структуру культурно-пізнавальних потоків. До таких належать Ужгородський замок, Мукачівський замок «Паланок» та замок Сент-Міклош, які вирізняються як рівнем збереженості, так і масштабом туристичного відвідування.

Ужгородський замок - найдавніша фортифікація краю (X–XI ст.), що поєднує романську та ренесансну архітектуру. В замку розміщується обласний краєзнавчий музей з багатими етнографічними, археологічними та історичними колекціями [29]. Замок Паланок (Мукачево) - один із найкраще збережених замків Східної Європи з унікальною трирівневою оборонною системою. Щороку замок відвідують десятки тисяч туристів, що робить його центральним об'єктом культурного туризму області [31]. Замок Сент-Міклош (Чинадійово) - відомий центром мистецьких резиденцій, творчих проєктів, фестивалів та історичних реконструкцій. Розвиток замку як арт-простору підвищує привабливість регіону для креативного та івент-туризму [36].

Закарпаття має виняткову колекцію храмів різних історичних періодів. Особливу цінність становлять дерев'яні церкви бойківського, гуцульського, долинянського та лемківського типів, частина яких внесена до списку світової спадщини ЮНЕСКО [30]. Найвідоміші пам'ятки: Миколаївська церква (с. Середнє Водяне), Церква св. Архангела Михайла (Ужок, ЮНЕСКО), Церква св. Параскеви (Колочава), Богородична церква (Грушово). Їхня архітектура є унікальним зразком синтезу карпатського народного будівництва та християнських канонів.

Сакральні ресурси активно використовуються у: паломницькому туризмі, етнокультурних маршрутах, екскурсійному обслуговуванні, мистецьких та історичних проєктах.

Регіон характеризується поліетнічним складом населення — українці, угорці, румуни, словаки, русини, німці, євреї. Це проявляється у традиціях,

кухні, музиці, святкуваннях і ремеслах [33]. Основні етнокультурні групи: гуцули (Міжгірщина, Рахівщина), лемки, долиняни, русини, угорці та словаки на Закарпатській низовині. Це сприяє розвитку: етнографічного туризму, гастрономічних маршрутів (виноробство, банош, лекварі), фестивальної активності (гела, угорські винні фестивалі, «Берлибаський бануш», «Червене вино»).

Закарпаття є одним із головних виноробних центрів України, а винні тури Берегівщиною та Мукачівщиною формують окремий туристичний кластер.

Серед найбільш відвідуваних музеїв регіону: Ужгородський краєзнавчий музей, Скансен — Музей архітектури та побуту Закарпаття, Музей лісу і сплаву (Колочава) — найбільший етнографічний музей під відкритим небом в Україні, Музей виноробства та дегустаційні підвали, Художній музей ім. Бокшая. Музейна мережа області є важливим елементом культурного туризму та формує впізнаваний імідж Закарпаття як регіону з глибокою історією та самобутньою культурою [37].

Для аналізу рівня розвитку культурно-пізнавального туризму доцільним є порівняння музейної відвідуваності Закарпатської області з іншими регіонами України. Національна туристична організація України на своєму аналітичному порталі NTO Tourism Analytics надає узагальнені статистичні дані Державної служби статистики України щодо музейної діяльності у 2010–2019 роках. Це дозволяє здійснити порівняльну оцінку динаміки музейних відвідувань у регіонах та визначити позиції Закарпаття серед сусідніх областей.

Представлені дані свідчать, що Закарпатська область демонструє стійке зростання музейної відвідуваності впродовж 2018–2022 років. Особливо помітним є різкий приріст у 2021–2022 роках, коли кількість відвідувачів

перевищила 599–694 тис. осіб, що значно вище, ніж у Чернівецькій та Рівненській областях.

Таблиця 2.3

Динаміка відвідуваності музеїв окремих регіонів України у 2018–2022

рр., тис. осіб

Рік	Закарпатська	Івано-Франківська	Чернівецька	Рівненська
2018	434,3	486,7	289,3	289,4
2019	427,2	450,6	263,5	277,5
2020	440,3	480,7	287,3	318,6
2021	599,3	493,5	282,1	257,1
2022	694,3	470,6	302,1	256,1

- Складено автором на основі даних Національної туристичної організації України (NTO Tourism Analytics) [43].

За окремими роками Закарпаття навіть наближається до рівня Івано-Франківської області, яка традиційно має вищі показники через близькість до Карпатських туристичних центрів. Це підтверджує високу роль музейної сфери Закарпаття у формуванні туристичної привабливості регіону.

Закарпаття відоме численними фестивалями, які несуть як традиційний, так і сучасний характер: «Червене вино» (Мукачево), Сливовий фестиваль (Ужгород), «Берлибаський бануш», Гастрономічний фестиваль «Геча», Середньовічні фестивалі в Сент-Міклоші, Міжнародні дні вина та меду. Фестивалі слугують каталізатором туристичного попиту, забезпечують сезонність та сприяють розвитку малого бізнесу [38].

Туристична інфраструктура Закарпатської області сформована під впливом природних, культурних та економічних чинників. Регіон має мережу сучасних санаторно-курортних комплексів, гірськолижних курортів, закладів розміщення, транспортних вузлів та сервісних центрів, що забезпечують цілорічну туристичну активність. Розвиток інфраструктури визначається вигідним прикордонним положенням, близькістю до Словаччини, Угорщини,

Румунії та Польщі, а також високою популярністю Карпат серед внутрішніх і міжнародних туристів [27].

Закарпаття має стратегічне розташування у центрі Європи, що забезпечує високий рівень транспортної доступності регіону як для внутрішніх, так і для міжнародних туристів. Основні елементи транспортної інфраструктури представлені міжнародними автомобільними переходами, розвиненою залізничною мережею та транскордонним авіасполученням.

- міжнародні автомобільні переходи: Ужгород—Вишне Немецьке (Словаччина), Чоп—Захонь (Угорщина), Дяково—Халмеу (Румунія);
- залізничні вузли: Ужгород, Мукачево, Чоп (орієнтовані на Європу);
- авіасполучення: аеропорт «Ужгород» (відновлення роботи), близькість до аеропортів Кошице, Дебрецен, Сату-Маре [28].

Вигідне географічне положення робить область ключовим транскордонним центром та сприяє формуванню міжнародних туристичних транзитних потоків. Інфраструктура розміщення Закарпаття включає:

- понад 750 готелів, мотелів, садиб та туристичних комплексів;
- санаторно-курортні заклади («Квітка Полонини», «Сонячне Закарпаття», «Карпати», «Шаян»);
- лікувально-оздоровчі комплекси, що базуються на бальнеоресурсах (вуглекислі, кремнієві, термальні води).

Садиби зеленого туризму активно розвиваються у Хустському, Рахівському, Берегівському та Мукачівському районах. Висока частка приватних гостьових садиб робить туризм доступним та туристоорієнтованим [30].

Закарпаття відоме як один із найбільших центрів зимового туризму в Україні. Найпопулярніші курорти: Драгобрат — найвисокогірніший

гірськолижний курорт України (1400–1700 м), Пилипець — один із центрів фрірайду, Подобовець, Красія (найдовша траса в області), Міжгір'я, Синяк.

Завдяки різноманітності ландшафтів та рельєфу область має широкий спектр можливостей для активного та екстремального туризму [31].

Закарпаття характеризується одним із найвищих рівнів різноманітності бальнеологічних ресурсів в Україні: вуглекислі мінеральні води (Свалява, Поляна), лужні води, кремнієві води, термальні джерела (Берегово, Косонь, Велятино).

Санаторно-курортні комплекси пропонують лікування: серцево-судинної системи, нервової системи, опорно-рухового апарату, ендокринних порушень. Термальні комплекси «Косино» та «Жайворонок» є одними з найбільш відвідуваних оздоровчих центрів в Україні та відіграють ключову роль у туристичній привабливості регіону [35].

Серед основних центрів туристичного тяжіння: Ужгород - обласний центр з насиченою культурною атмосферою, музеями, фестивалями, сакральною архітектурою. Візитівка — Ужгородський замок; Мукачево відоме замком Паланок, історичним центром та транзитним розташуванням; – Берегове - головний центр угорської культури в Україні, знамените термальними басейнами та виноробством; Хуст та Тячів - близькість до Долини нарцисів, історичних храмів та природних локацій; Рахів, Ясіня, Кваси - гірський туризм, Говерла, Свидовець, Драгобрат — магніт для активних туристів; Міжгір'я та Синевир - одні з головних екологічних дестинацій області, поруч Національний природний парк «Синевир» [37].

У сукупності зазначені дестинації формують просторову структуру туристичних потоків Закарпатської області, поєднуючи адміністративні центри, курортні зони та природно-рекреаційні території.

2.3. Туристична інфраструктура та масштаби розвитку видів туризму Закарпатської області

Закарпатська область є одним із стратегічно важливих регіонів України з точки зору розвитку туризму та рекреації. Унікальне прикордонне розташування області та безпосереднє сусідство з чотирма країнами Європейського Союзу створюють сприятливі передумови для формування потужного туристично-відпочинкового та курортного регіону Західної України. Поєднання вигідного географічного положення, різноманітних природних ресурсів і багатой історико-культурної спадщини визначає пріоритетність туристичної сфери у соціально-економічному розвитку області.

Важливу роль у забезпеченні туристичної привабливості Закарпаття відіграє сформована мережа туристично-рекреаційної інфраструктури. На території області функціонує понад 500 об'єктів туристичного, рекреаційного та оздоровчого призначення, серед яких значну частку становлять туристичні та рекреаційні заклади. Регіон має можливість одночасного розміщення значної кількості відвідувачів, а розвиток сільського зеленого туризму представлений численними садибами, що надають туристичні послуги. Доповнює інфраструктуру мережа туристично-інформаційних центрів, які сприяють просуванню туристичного продукту області.

Закарпатська область також активно інтегрується у загальноукраїнський та міжнародний туристичний простір через проведення масштабних туристичних заходів, зокрема міжнародної туристичної виставки «Тур'євроцентр Закарпаття», яка виконує важливу комунікаційну та презентаційну функцію, забезпечуючи популяризацію туристично-рекреаційного потенціалу регіону.

Різноманітність природних ландшафтів, наявність мінеральних і термальних вод, гірських територій, об'єктів культурної та духовної спадщини створюють умови для розвитку широкого спектра видів туризму, зокрема

культурно-пізнавального, лікувально-оздоровчого, гірськолижного, екологічного, сільського, релігійного, етнічного, спортивно-оздоровчого та ділового туризму.

Для оцінки ефективності функціонування туристичної інфраструктури та визначення тенденцій розвитку туристичних потоків доцільним є аналіз статистичних показників внутрішнього та в'їзного туризму. У межах даного підрозділу використано офіційні аналітичні матеріали порталу Tourism Barometer (Туристичний барометр України) та статистичні дані Державної служби статистики України, що дозволяють простежити динаміку туристичних потоків Закарпатської області у регіональному розрізі.

Таблиця 2.4

**Основні показники туристичної діяльності в Закарпатській області
станом на 2025р.**

Показник	Значення
Кількість колективних засобів розміщення, од.	511
у т.ч. оздоровчі заклади	23
рекреаційні заклади	126
туристичні заклади	362
Одночасна місткість, місць	~26 000
Кількість сільських садиб, од.	~600
Туристично-інформаційні центри, од.	25

- Державна служба статистики України.

Наведені у табл. 2.4 дані свідчать про значний туристично-рекреаційний потенціал Закарпатської області. Загальна кількість туристичних, рекреаційних та оздоровчих об'єктів становить 511 одиниць, що формує широку базу для розвитку різних видів туризму. Найбільшу частку у структурі займають туристичні заклади (362 одиниці), що підтверджує орієнтацію регіону на активний туристичний сектор та прийом відвідувачів упродовж року.

Водночас важливим показником є наявність 126 рекреаційних закладів та 23 оздоровчих установ, що створює умови для розвитку лікувально-оздоровчого та відпочинкового туризму, який є одним із пріоритетних

напрямів для Закарпаття. Значна одночасна місткість засобів розміщення (близько 26 тис. місць) дозволяє області приймати великі потоки туристів та забезпечувати необхідний рівень сервісу у пікові періоди туристичної активності.

Окремої уваги заслуговує розвиток сільського зеленого туризму, який представлений приблизно 600 сільськими садибами. Це свідчить про популярність альтернативних форм розміщення та зростання ролі малих приватних господарств у туристичній економіці регіону. Крім того, функціонування 25 туристично-інформаційних центрів підвищує доступність інформації для туристів та сприяє ефективнішому просуванню туристичного продукту області.

Таким чином, Закарпатська область характеризується сформованою та різноманітною туристичною інфраструктурою, яка створює передумови для розвитку як масового, так і спеціалізованого туризму. Високі показники кількості об'єктів розміщення та рекреаційних закладів підтверджують, що регіон має потенціал бути одним із провідних туристичних центрів Західної України, однак ефективність його використання потребує подальшого аналізу динаміки туристичних потоків та попиту на туристичні послуги.

Таблиця 2.5

Туристична інфраструктура Закарпатської області

Показник	Категорія	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Кількість колективних засобів розміщення	Усього	77	79	54	59	48
у т.ч. готелі та аналогічні	Готелі	45	48	42	49	41
у т.ч. інші засоби розміщення	Інші	32	31	12	10	7

- складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Дані таблиці 2.5 демонструють зміни у розвитку колективних засобів розміщення Закарпатської області у період 2018–2022 рр. Загальна кількість таких об'єктів у 2018 році становила 77 одиниць, однак у подальші роки спостерігається тенденція до скорочення. Уже у 2018 році кількість закладів зменшилась до 54, а у 2020 році кількість колективних засобів розміщення знову скоротилась до 48 одиниць. Найбільшу частку у структурі займають

готелі та аналогічні засоби розміщення. Їх кількість у 2018 році становила 45 одиниць, а у 2021 році навіть зросла до 49, що свідчить про відносну стабільність готельного сектору. У 2022 році кількість готелів зменшилась до 41, що може бути пов'язано із загальним падінням туристичного попиту та негативними економічними чинниками. Кількість інших засобів розміщення за період 2018 – 2022 року значно скоротилось з 32 об'єктів до 7. Таким чином, аналіз показує, що у 2018–2022 рр. туристична інфраструктура Закарпатської області, зокрема у сфері колективного розміщення, мала тенденцію до скорочення. При цьому готельний сектор демонструє більшу стійкість у порівнянні з іншими формами розміщення. Це підтверджує необхідність розвитку та модернізації туристичної інфраструктури області, а також створення умов для підтримки малих підприємств у сфері туризму. Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування представлено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Кількість осіб, що перебували у колективних засобах
розміщування (2015–2020 рр.), осіб**

Рік	Закарпатська обл.	Івано-Франківська обл.	Тернопільська обл.	Рівненська обл.
2015	230 000	282 585	98 430	119 363
2016	269 250	341 199	101 772	116 852
2017	313 082	340 680	96 541	98 798
2018	114 619	168 742	44 963	39 470
2019	102 410	166 808	41 508	35 530
2020	47 266	123 876	18 994	12 779

- складено автором на основі *Tourism Barometer. Туристичний барометр України* (табл. 1.2.2) — https://nto.ua/nsts_analytics_ua.html (дата звернення: 01_ .02 ____ . 2026).

Дані таблиці 2.6 відображають динаміку кількості осіб, що перебували у колективних засобах розміщування Закарпатської області у 2015–2020 рр., а також дозволяють порівняти ситуацію з іншими регіонами Західної України. Упродовж 2015–2017 років Закарпатська область демонструвала стабільне зростання туристичних потоків. Так, у 2015 році в колективних засобах

розміщування перебувало близько 230 тис. осіб, у 2016 році — 269,3 тис. осіб, а у 2017 році показник досяг 313,1 тис. осіб, що свідчить про поступове підвищення туристичної активності та привабливості регіону. [44]

Порівняно з іншими областями, Закарпаття у 2015–2017 рр. поступалося Львівській області, яка мала значно вищі показники (понад 700 тис. осіб у 2015 році та майже 1 млн у 2017 році). Це закономірно пояснюється тим, що Львівська область є одним із найбільших туристичних центрів України, з потужною міською культурною дестинацією (Львів) та розвинутою інфраструктурою.

Водночас Закарпатська область у ці роки мала досить конкурентні позиції порівняно з Рівненською областю, де показники були значно нижчими (119,4 тис. осіб у 2015 році та 98,8 тис. у 2017 році). Це підкреслює роль Закарпаття як одного з ключових туристичних регіонів Карпатського макрорегіону.

Починаючи з 2018 року спостерігається різке зниження кількості осіб, що перебували у колективних засобах розміщування. У Закарпатській області показник зменшився до 114,6 тис. осіб, що майже втричі менше ніж у 2017 році. Подібна тенденція характерна і для інших областей, що може свідчити про зміну методики обліку статистичних даних або про реорганізацію системи звітності у сфері туризму.

У 2019 році зниження продовжилось — до 102,4 тис. осіб, а у 2020 році показник скоротився до 47,3 тис. осіб, що пов'язано з впливом пандемії COVID-19 та карантинних обмежень, які суттєво обмежили туристичну мобільність населення та роботу туристичних об'єктів.

Порівняльний аналіз показує, що Закарпатська область у 2015–2017 роках стабільно займала друге місце за чисельністю осіб, які перебували у колективних засобах розміщування, поступаючись лише Івано-Франківській області. Водночас показники Закарпаття суттєво перевищували аналогічні значення Тернопільської та Рівненської областей. Навіть у кризові 2018–2020 роки Закарпатська область зберігала відносно вищий рівень туристичної

активності, що свідчить про її значний природно-культурний потенціал та стійкий попит на туристичні послуги.

Таблиця 2.7

Кількість іноземців, що перебували у колективних засобах розміщування, осіб

Рік	Закарпатська обл.	Івано-Франківська обл.	Тернопільська обл.	Рівненська обл.
2015	10 239	14 566	3 211	5 801
2016	23 123	14 891	3 804	6 613
2017	31 293	18 388	3 509	7 019
2018	10 021	17 511	1 489	3 885
2019	6 097	13 460	1 102	2 171
2020	782	4 842	219	564

- складено автором на основі Tourism Barometer. Туристичний барометр України.

Дані таблиці 2.7 демонструють динаміку чисельності іноземних громадян, які перебували у колективних засобах розміщування Закарпатської області у 2015–2020 рр., а також порівняння із Івано-Франківською, Тернопільською та Рівненською областями. Аналіз показує, що Закарпатська область протягом досліджуваного періоду характеризувалася відносно високим рівнем залучення іноземних туристів, що пояснюється її прикордонним положенням, наявністю міжнародних транспортних шляхів та значним рекреаційним потенціалом.

У 2015 році кількість іноземців, що скористалися колективними засобами розміщування Закарпаття, становила 10 239 осіб, а вже у 2016 році показник зріс до 23 123 осіб, що свідчить про активізацію туристичних потоків та зростання міжнародного попиту на туристичні послуги регіону. Найвищого значення показник досяг у 2017 році — 31 293 іноземних відвідувачів, що стало піковим періодом для розвитку в'їзного туризму.

Разом з тим, у 2018 році відбулося суттєве скорочення кількості іноземців до 10 021 особи, а у 2019 році — до 6 097 осіб, що може бути пов'язано із загальним зниженням туристичної активності, послабленням міжнародних потоків та погіршенням економічних умов. Найбільш різке падіння зафіксовано у 2020 році, коли чисельність іноземців становила лише

782 особи, що є прямим наслідком пандемії COVID-19 та запровадження обмежень на міжнародні подорожі.

Порівняльний аналіз із іншими областями підтверджує, що Закарпаття в окремі роки демонструвало більш високі показники в'їзного туризму порівняно з Тернопільською та Рівненською областями, що підкреслює його роль як одного з найбільш привабливих туристичних регіонів Західної України. Івано-Франківська область також характеризувалася значним рівнем залучення іноземців, однак Закарпатська область у 2016–2017 рр. мала конкурентні переваги за обсягами іноземних туристів.

Таким чином, динаміка іноземних туристів у Закарпатській області у 2015–2020 рр. свідчить про наявність стабільного потенціалу для розвитку міжнародного туризму, з піковим зростанням у 2016–2017 роках. Водночас різке падіння у 2020 році підтверджує високу залежність в'їзного туризму від зовнішніх факторів, насамперед глобальних кризових явищ. Отже, розвиток міжнародних туристичних потоків потребує подальшого вдосконалення інфраструктури, посилення маркетингового просування регіону та активізації транскордонного співробітництва.

Таблиця 2.8

Кількість резидентів України, що перебували у колективних засобах розміщування (2015–2020 рр.), осіб

Рік	Закарпатська обл.	Івано-Франківська обл.	Тернопільська обл.	Рівненська обл.
2015	219 761	268 089	95 219	113 562
2016	246 127	326 308	97 968	110 239
2017	281 789	322 292	93 032	91 779
2018	104 598	151 231	43 474	35 585
2019	96 313	153 348	40 406	33 359
2020	46 484	119 034	18 775	12 215

- Систематизовано автором []

Дані таблиці 2.8 відображають чисельність резидентів України, які перебували у колективних засобах розміщування Закарпатської області у 2015–2020 рр., а також порівняння з Івано-Франківською, Тернопільською та Рівненською областями. Аналіз показує, що внутрішній туристичний потік є

домінуючим компонентом туристичного ринку досліджуваних регіонів та суттєво впливає на завантаження закладів розміщення.

У 2015 році кількість резидентів України, які скористалися колективними засобами розміщування Закарпатської області, становила 219 761 особу, а у 2016 році показник зріс до 246 127 осіб. Це свідчить про поступове зростання попиту на туристичні послуги області, що може пояснюватися популярністю рекреаційного відпочинку, розвитком курортних зон та підвищенням ролі внутрішнього туризму в Україні.

Найвищого значення показник досяг у 2017 році — 281 789 осіб, що підтверджує активну фазу розвитку туристичної діяльності в області в цей період. Разом з тим, у 2018 році спостерігається різке скорочення чисельності резидентів до 104 598 осіб, а у 2019 році — до 96 313 осіб. Подібна тенденція може бути пов'язана зі змінами у методології статистичного обліку, структурними трансформаціями туристичного ринку або зниженням загальної платоспроможності населення.

У 2020 році показник знизився до 46 484 осіб, що є наслідком пандемії COVID-19, обмеження мобільності населення та скорочення діяльності туристичних підприємств і закладів розміщення.

Порівняння з іншими областями показує, що Івано-Франківська область у більшості років мала вищі показники внутрішнього туризму, що пояснюється значною концентрацією туристичних центрів (Буковель, Яремче тощо). Водночас Закарпатська область стабільно перевищувала за кількістю резидентів Тернопільську та Рівненську області, що підтверджує її більш високий рівень туристичної привабливості та розвиненішу рекреаційну інфраструктуру.

Аналіз статистичних показників колективних засобів розміщування у Закарпатській області за 2015–2020 рр. демонструє нерівномірну динаміку туристичних потоків, що пояснюється як загальноекономічними умовами, так і зовнішніми чинниками, які впливали на туристичну активність населення. Найбільш помітне скорочення кількості відвідувачів припадає на 2020 рік, що

пов'язано із загальною кризою туристичного сектору та обмеженнями мобільності. Разом із тим, туристична сфера Закарпатської області продовжувала розвиватися і після 2020 року, що підтверджується сучасними даними регіональних програм розвитку. Зокрема, відповідно до Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року, у наступні роки відбулося розширення мережі туристичної інфраструктури та активізація туристичних потоків, що свідчить про поступове відновлення туристичної діяльності [Закарпатська обласна рада. Рішення „Про розвиток туристичної та оздоровчої сфери Закарпатської області“ № 1216 (17-та сесія). https://zakarpat-rada.gov.ua/docs/rishennya/8/17_sesion/rish1216.pdf (дата звернення: 01.02.2026).]

Закарпатська область має сприятливі передумови для розвитку туризму завдяки поєднанню природних ресурсів, культурно-історичної спадщини та розгалуженої рекреаційної інфраструктури. Мальовничі ландшафти Карпат, численні природні об'єкти (озеро Синевир, солоні озера тощо), багаті етнічні традиції та культурні пам'ятки формують значний туристично-рекреаційний потенціал регіону. Це сприяє зростанню туристичних потоків і підвищує інвестиційну привабливість області у сфері створення та модернізації туристичної інфраструктури.

За даними регіональних програм розвитку, станом на 2021 рік у Закарпатській області функціонувало 511 об'єктів розміщення туристів. У подальшому спостерігалось розширення мережі закладів гостинності, і вже у 2023 році кількість таких об'єктів зросла до 705. Одночасна місткість закладів розміщення оцінюється приблизно у 30 тис. місць, що свідчить про значний потенціал області для прийому туристів протягом року. [45]

Важливою складовою туристичної інфраструктури регіону є розвиток сільського туризму. На території області діє близько 500 сільських садиб, які надають послуги з проживання, харчування та організації дозвілля. Об'єднання власників таких садиб у спілки та асоціації дозволяє більш ефективно розвивати даний сегмент туристичних послуг, розширювати перелік атракцій та активніше просувати локальний туристичний продукт.

Окрему роль у формуванні туристичних потоків відіграють культурно-пізнавальні об'єкти області. У 2023 році музеї Закарпаття відвідали понад 600 тис. осіб. Найбільший потік відвідувачів зафіксовано у Закарпатському обласному краєзнавчому музеї ім. Т. Легоцького (209 194 особи), Мукачівському історичному музеї (181 880 осіб) та Закарпатському обласному музеї народної архітектури та побуту (107 416 осіб). Такі показники свідчать про високий рівень зацікавленості туристів культурною спадщиною регіону та підтверджують важливість розвитку музейної інфраструктури.

Суттєве значення для туристичної привабливості області мають також природоохоронні території. У 2023 році національні природні парки Закарпаття прийняли 218 920 гостей, з яких найбільше відвідувачів припало на НПП «Синевир» (понад 186 тис. осіб). За перше півріччя 2024 року національні природні парки регіону відвідали 56 943 туристи, що на 8,6% більше порівняно з аналогічним періодом 2023 року. Це свідчить про стабільний попит на природно-рекреаційні ресурси області та зростання значення екологічного туризму.

Крім того, розвиток активних видів туризму в області підтверджується наявністю гірськолижної інфраструктури. У довоєнний період на Закарпатті функціонувало 56 гірськолижних витягів різних типів, а також мережа пунктів прокату спорядження, що створювало необхідні умови для розвитку зимового туризму.

За результатами 2024 року до місцевих бюджетів надійшла рекордна сума туристичного збору — 23 млн 171 тис. 400 грн. Це на 4,6% більше, ніж роком раніше. Для порівняння, у 2023 році бюджети Закарпаття отримали 22 млн 160 тис. 700 грн, що, своєю чергою, перевищило показники 2022 року на 13,8%, рис. 2.1.

Основну частину надходжень забезпечили фізичні особи — їхній внесок становив близько 12,8 млн грн. Юридичні особи сплатили майже 10,4 млн грн туристичного збору. Лідером за обсягами сплати стало село Поляна, яке спрямувало до бюджету майже 4,5 млн грн. Майже на одному рівні з ним —

обласний центр Ужгород із показником близько 4 млн грн. Третю позицію посіло село Баранинці, що забезпечило 2,3 млн грн надходжень.

Серед інших популярних туристичних локацій варто відзначити Косонь, який поповнив бюджет на 1,6 млн грн, Мукачево з аналогічною сумою, а також відоме термальними ресурсами Берегове — понад 1,3 млн грн. Гірські курорти Пилипець і Вишка разом забезпечили понад 1,6 млн грн туристичного збору. Окремо підкреслюється, що санаторно-курортні заклади регіону активно взаємодіють із Збройними силами України, надаючи послуги з реабілітації та лікування військовослужбовців. Водночас вони продовжують розширювати лікувальну та оздоровчу інфраструктуру, зміцнюючи статус Закарпаття як важливого центру відновлення та рекреації.

Рис. 2.1 Туристичний збір на Закарпатті за 2024р.

- [47] Джерело [<https://suspiine.media/uzhhorod/919531-ponad-23-mln-grn-turistichnogo-zboru-splatili-na-zakarpatti-u-2024-roci/>]

Найвагоміші надходження туристичного збору зафіксовано в таких територіальних громадах:

- село Поляна — 4 476 700 грн;
- місто Ужгород — 4 413 000 грн;
- село Баранинці — 2 336 200 грн;
- село Косонь — 1 633 900 грн;
- місто Мукачево — 1 573 400 грн;

- місто Берегове — 1 267 900 грн;
- село Пилипець — 869 800 грн;
- місто Виноградів — 810 200 грн;
- село Вишка — 765 600 грн;
- село Оноківці — 665 700 грн.

Упродовж 2025 року місцеві бюджети Закарпатської області отримали 31 млн 886 тис. грн туристичного збору. Це на 37,6% перевищує показники відповідного періоду 2024 року.

Із загальної суми 18 589,1 тис. грн сплатили фізичні особи-підприємці, тоді як внесок юридичних осіб склав 13 296,9 тис. грн. Про це інформує Управління туризму та курортів Закарпатської обласної військової адміністрації.

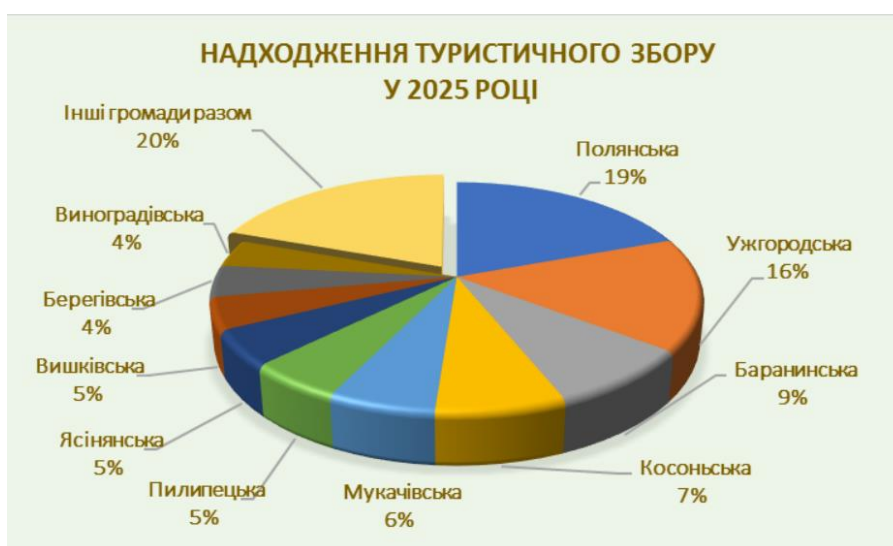

Рис. 2.2 Туристичний збір на Закарпатті за 2025р.

- Джерело [складено автором на основі Державної служби статистики України [45].]

Найбільші надходження зафіксовано в таких територіальних громадах:

- Поляна — 6 177 тис. грн (19% від загальнообласного обсягу);
- Ужгород — 5 082,1 тис. грн (16%);
- Баранинці — 2 723,0 тис. грн (9%);
- Косонь — 2 344,4 тис. грн (7%);
- Мукачево — 1 937,7 тис. грн (6%);

- Пилипець — 1 722,2 тис. грн (5%);
- Ясіня — 1 599,2 тис. грн (5%);
- Вишково — 1 430,5 тис. грн (5%);
- Берегове — 1 416,5 тис. грн (4%);
- Виноградів — 1 230,8 тис. грн (4%).

Загалом за 12 місяців 2025 року ці громади забезпечили 25 млн 663 тис. грн туристичного збору, що становить понад 80% від усіх надходжень цього податку в області.

Найпопулярнішим туристичним напрямком серед українців визнано Карпати, а серед областей лідером за туристичною привабливістю стало Закарпаття. Про це свідчать результати соціологічного дослідження, проведеного компанією TNS з нагоди Дня Незалежності України, рис. 2.3.

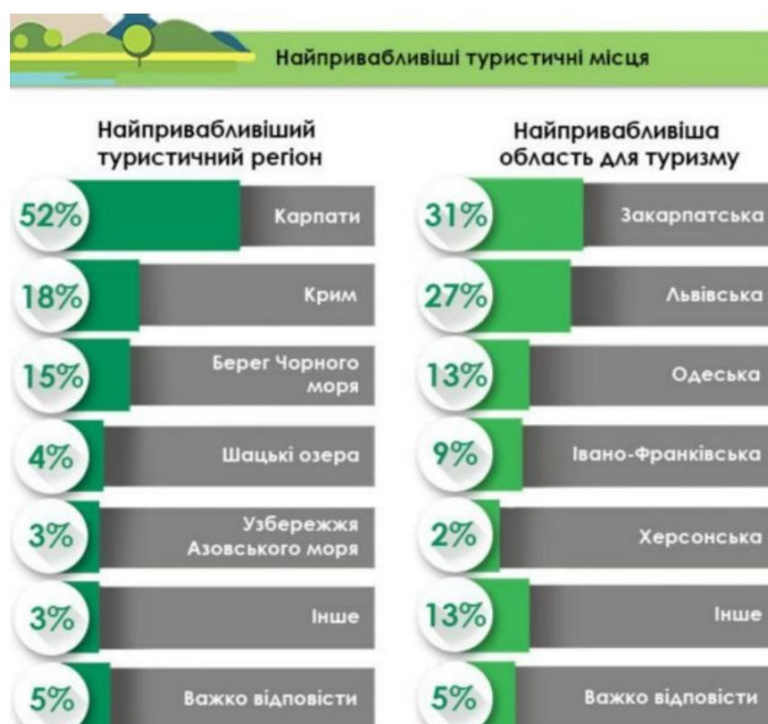

Рис. 2.3 Опитування респондентів з приводу привабливості туристичних місць.

- [47] Джерело Закарпаття визнали найпривабливішою областю для туризму в Україні. https://pmg.ua/life/50912-zakarpattya-vyznaly-naypryvablyvishoyu-oblastyu-dlya-turyzmu-v-ukraini#goog_rewarded

Згідно з опитуванням, 52% респондентів віддали перевагу Карпатам. Другу позицію посів Крим із результатом 18%. Третім за популярністю став відпочинок на узбережжі Чорного моря — 15% голосів. Шацькі озера набрали 4% і опинилися на четвертому місці.

У рейтингу найпривабливіших для туризму областей першість отримало Закарпаття — 31% підтримки. На другій сходинці розташувалася Львівська область із показником 27%. Третє місце посіла Одеська область (13%), четверте — Івано-Франківська (9%), а п'яту позицію зайняла Херсонська область, яка отримала 2% голос, рис. 2.3.

Села Колочава та Синевирська Поляна на Закарпатті увійшли до рейтингу 52 найкращих туристичних сіл світу за версією Всесвітньої туристичної організації ООН (UN Tourism).

Висновок до розділу 2

Закарпатська область має розвинену туристичну інфраструктуру, яка включає засоби розміщення, об'єкти культурного та природного туризму, а також елементи активного і сільського туризму. Наявність потужного туристично-рекреаційного потенціалу дозволяє регіону підтримувати стабільний інтерес відвідувачів і формувати конкурентоспроможний туристичний продукт на національному ринку.

Отже, проведений аналіз туристичного потенціалу Закарпатської області показує, що регіон має сприятливі природні, історико-культурні та соціально-економічні передумови для розвитку туризму. У межах області зосереджено значну кількість туристичних ресурсів, серед яких важливе місце займають природоохоронні території, мінеральні води, культурно-історичні пам'ятки, замкові комплекси та етнографічна спадщина.

Статистичні дані щодо колективних засобів розміщування за 2015–2020 рр. засвідчують нестабільність туристичних потоків у досліджуваний період.

Найбільше скорочення кількості відвідувачів спостерігалось у 2020 році, що було обумовлено зовнішніми кризовими факторами. Разом із тим, подальші показники свідчать про поступове відновлення туристичної активності та розширення мережі туристичної інфраструктури, що підтверджується збільшенням кількості закладів розміщення та ростом відвідуваності музеїв і національних природних парків у 2023–2024 рр.

Загалом туристична інфраструктура області характеризується достатнім рівнем розвитку та включає колективні засоби розміщування, сільські садиби, туристично-інформаційні центри, рекреаційні та санаторно-курортні заклади. Це створює умови для комплексного використання ресурсного потенціалу регіону та формування різноманітних туристичних продуктів. Водночас перспективним напрямом залишається модернізація інфраструктури, підвищення якості туристичних послуг та розвиток спеціалізованих видів туризму, що дозволить Закарпатській області зміцнити позиції як одного з провідних туристичних регіонів України.

Розділ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1 Оцінка туристичної привабливості регіону

Для визначення перспектив підвищення туристичної привабливості Закарпатської області важливо здійснити комплексне оцінювання її внутрішнього потенціалу та зовнішніх факторів, що впливають на розвиток туристично-рекреаційної сфери. Одним із найбільш ефективних методів стратегічного аналізу, який широко використовується у практиці регіонального планування та менеджменту туризму, є SWOT-аналіз. [49]

SWOT-аналіз передбачає систематизацію факторів розвитку за чотирма основними категоріями: сильні сторони (Strengths), слабкі сторони (Weaknesses), можливості (Opportunities) та загрози (Threats). Такий підхід дозволяє сформувати цілісне уявлення про стан туристично-рекреаційного комплексу регіону, визначити його конкурентні переваги, проблемні аспекти, а також потенційні напрямки вдосконалення. [49]

Науковці підкреслюють, що SWOT-аналіз є важливим інструментом стратегічного планування, оскільки дає змогу не лише описати поточний стан туристичної галузі, але й сформувати практичні рекомендації щодо підсилення сильних сторін і мінімізації негативного впливу слабких позицій. У цьому контексті SWOT-аналіз виконує кілька важливих функцій: аналітичну (оцінювання ситуації), прикладну (формування стратегічних рішень) та інформаційну (створення бази даних для управління розвитком туристичної сфери). [49]

Важливою перевагою SWOT-аналізу є можливість виявлення взаємозв'язків між внутрішнім середовищем регіону та зовнішніми тенденціями. Це дозволяє оцінити, наскільки наявні ресурси та потенціал

можуть бути використані для реалізації нових можливостей і водночас — які загрози можуть стримувати розвиток туристично-рекреаційної галузі. Саме тому SWOT-аналіз є доцільним для дослідження туристичної привабливості Закарпатської області як одного з найбільш перспективних регіонів України з точки зору розвитку природного, оздоровчого, культурно-пізнавального та активного туризму.

Отже, використання SWOT-аналізу в межах даного дослідження дає змогу комплексно оцінити сучасний стан туристичної сфери Закарпатської області, визначити основні переваги регіону, проблеми та виклики, а також сформулювати підґрунтя для розробки практичних заходів щодо підвищення туристичної привабливості області.

У сучасних умовах туристична галузь України перебуває під впливом значної кількості факторів, пов'язаних із воєнними подіями, економічною нестабільністю, трансформацією внутрішнього попиту та зміною поведінки туристів. При цьому саме туризм залишається однією з тих сфер, що здатні відносно швидко відновлюватися, створювати робочі місця, забезпечувати надходження до місцевих бюджетів і формувати позитивний імідж території. У зв'язку з цим зростає необхідність комплексної оцінки туристичного потенціалу регіонів та визначення стратегічних напрямів їх подальшого розвитку. [50]

Важливим інструментом стратегічного планування в туризмі виступає SWOT-аналіз, який дозволяє систематизувати ключові характеристики галузі та оцінити перспективи її функціонування. Даний метод є ефективним, оскільки поєднує аналіз внутрішніх умов розвитку (сильні та слабкі сторони) із дослідженням зовнішнього середовища (можливості та загрози). Таким чином, SWOT-аналіз формує узагальнену картину стану туристичної сфери та слугує основою для прийняття управлінських рішень.

У контексті післявоєнного відновлення туристичної галузі України особливого значення набуває дослідження можливостей, які можуть стимулювати її розвиток. До таких можливостей належать розширення

внутрішнього туризму, підвищення інтересу до природних та рекреаційних ресурсів, зростання попиту на екологічні маршрути, активний та оздоровчий туризм. Також перспективним є формування туристичних кластерів, розвиток малого підприємництва у сфері гостинності та залучення міжнародних інвестиційних програм і грантової підтримки для модернізації туристичної інфраструктури.

Разом із тим, туристична сфера України має низку проблемних аспектів, які стримують її повноцінний розвиток. Зокрема, до слабких сторін можна віднести недостатній рівень розвитку транспортної та сервісної інфраструктури в окремих регіонах, нерівномірність туристичного освоєння територій, обмеженість інвестиційних ресурсів, недостатню якість туристичних послуг у порівнянні з міжнародними стандартами. Окрім цього, значною проблемою залишається недостатня популяризація туристичного потенціалу України на міжнародному ринку та недостатній рівень цифровізації туристичних послуг.

Водночас серед зовнішніх загроз для туристичної галузі найбільш суттєвими є продовження воєнних дій, загальний рівень економічної нестабільності, інфляційні процеси, зниження купівельної спроможності населення, міграційні процеси та ризики руйнування туристичної інфраструктури. Окрім цього, суттєвою загрозою залишається зростання конкуренції з боку сусідніх країн, які активно розвивають власні туристичні продукти та інфраструктуру.

Виходя з цього, SWOT-аналіз у сучасних умовах є одним із найбільш доцільних методів оцінювання перспектив туристичного розвитку, оскільки дозволяє визначити ключові фактори впливу на галузь, виявити потенціал для її відновлення та сформулювати напрямки стратегічного розвитку. Застосування цього підходу до оцінки туристичної привабливості Закарпатської області дає можливість більш обґрунтовано визначити сильні конкурентні переваги регіону, проблемні аспекти туристичної інфраструктури, а також перспективні можливості і загрози в умовах сучасних викликів.

У процесі оцінювання перспектив туристичного розвитку регіону важливу роль відіграє державна політика, оскільки саме вона визначає інституційні умови, механізми фінансування та стратегічні напрями реалізації туристичного потенціалу. Дослідження, присвячені питанням державного регулювання туристичної сфери, підтверджують, що розвиток туризму в Україні потребує системного підходу, який поєднує економічні, соціальні та інфраструктурні інструменти управління. [44]

У межах SWOT-аналізу державну політику можна розглядати як один із ключових зовнішніх факторів, який впливає на можливості розвитку туризму. Зокрема, серед позитивних можливостей можна виділити реалізацію державних програм підтримки туристичних регіонів, розвиток транскордонного співробітництва, залучення грантових коштів ЄС та міжнародних фондів, а також модернізацію транспортної та сервісної інфраструктури.

Особливу увагу також слід приділити таким важливим факторам, як якість туристичних послуг та рівень інноваційного розвитку. Сучасні тенденції демонструють, що туристи все більше орієнтуються на цифрові сервіси, онлайн-бронювання, інтерактивні маршрути, інформаційні туристичні платформи та безпечну логістику. Тому важливим напрямом розвитку Закарпатської області є впровадження цифрових рішень у сфері туризму, розвиток туристичних інформаційних центрів та розширення рекламно-інформаційного просування регіону.

Таким чином, у межах SWOT-аналізу туристичної привабливості Закарпатської області доцільно враховувати вплив державної політики як одного з ключових чинників зовнішнього середовища. Вона може виступати як джерелом додаткових можливостей для розвитку регіону (підтримка інфраструктурних проєктів, інвестицій, транскордонної співпраці), так і чинником ризику у разі недостатнього фінансування та відсутності ефективних механізмів управління туристичною сферою.

На основі узагальнення наукових підходів до оцінки туристичного потенціалу та врахування сучасних умов функціонування туристичної галузі України було сформовано перелік ключових факторів внутрішнього та зовнішнього середовища Закарпатської області. Це дозволило систематизувати сильні та слабкі сторони регіону, а також визначити можливості і загрози розвитку туристичної сфери. Результати SWOT-аналізу туристичної привабливості Закарпатської області подано в таблиці 3.1. [49]

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз туристичної привабливості Закарпатської області

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Вигідне прикордонне розташування та можливості транскордонного туризму	Нерівномірний розвиток туристичної інфраструктури між районами області
Значний природно-рекреаційний потенціал (Карпати, мінеральні та термальні води, ліси)	Недостатня якість транспортного сполучення до окремих туристичних локацій
Розвинені традиції санаторно-курортного лікування та оздоровчого туризму	Обмеженість сучасних сервісних послуг у малих туристичних громадах
Потужний культурно-історичний потенціал, можливості розвитку етнотуризму	Недостатній рівень цифровізації туристичних послуг та маркетингового просування
Потенціал розвитку активного туризму (гірський, спортивний, екологічний)	Сезонність туристичного попиту та залежність від природно-кліматичних умов
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Залучення міжнародних інвестицій та грантових програм для розвитку туристичної інфраструктури	Воєнно-політична нестабільність та ризику безпеки
Інтеграція Закарпаття у туристичні маршрути Європейського Союзу	Зниження платоспроможності населення та скорочення туристичної активності
Зростання внутрішнього туризму в Україні	Екологічні ризики (забруднення, деградація природних ресурсів)
Розвиток нових туристичних продуктів (гастрономічні маршрути, зелений туризм, тури вихідного дня)	Посилення конкуренції з боку туристичних регіонів сусідніх держав
Розширення брендингу регіону та активізація рекламного просування	Нестача фінансових ресурсів для модернізації туристичної інфраструктури

- побудовано автором

Закарпатська область має вагомі конкурентні переваги завдяки прикордонному розташуванню, значному природно-рекреаційному потенціалу та можливостям транскордонної співпраці. Водночас слабкими

сторонами залишаються нерівномірність розвитку територій, інфраструктурні обмеження та екологічні проблеми. Зовнішнє середовище формує значні можливості для розвитку туризму через євроінтеграцію, цифровізацію та міжнародну фінансову підтримку, однак ключовими загрозами залишаються воєнні ризики, економічна нестабільність та конкуренція з боку туристичних ринків сусідніх держав.

Проведений SWOT-аналіз туристичної привабливості Закарпатської області свідчить про наявність у регіону значного потенціалу для подальшого розвитку туристичної сфери. Основу сильних сторін формують унікальні природно-рекреаційні ресурси Карпатського регіону, сприятливі умови для лікувально-оздоровчого та активного туризму, вигідне прикордонне розташування, а також багата культурно-історична спадщина, що створює передумови для формування конкурентоспроможного туристичного продукту.

Разом із тим, аналіз слабких сторін показує наявність проблем, які стримують ефективну реалізацію туристичного потенціалу області. До них належать недостатній рівень розвитку транспортної та сервісної інфраструктури, нерівномірність туристичного освоєння територій, обмежена модернізація об'єктів розміщення та дозвілля, а також ризики, пов'язані зі станом довкілля і збереженням природних ресурсів.

Оцінка можливостей дозволяє зробити висновок, що перспективи розвитку туризму в регіоні можуть бути посилені завдяки активізації міжнародного співробітництва, участі у грантових та інвестиційних програмах, цифровізації туристичних послуг, а також зростанню попиту на внутрішній туризм. Водночас суттєвими загрозами залишаються воєнні та економічні ризики, міграційні процеси, зменшення чисельності населення, конкуренція з боку інших туристичних регіонів України та сусідніх країн, а також посилення негативного впливу екологічних факторів.

Таким чином, результати SWOT-аналізу підтверджують необхідність комплексного підходу до підвищення туристичної привабливості

Закарпатської області, що має передбачати посилення конкурентних переваг регіону, модернізацію інфраструктури, підвищення якості туристичних послуг і мінімізацію впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

3.2 Подієвий туризм як перспективний напрям розвитку туристичної привабливості Закарпатської області

У контексті регіонального розвитку Закарпатської області туризм визнається одним із пріоритетних напрямів соціально-економічної політики. У Стратегії розвитку Закарпатської області на період до 2027 року зазначено, що використання природних, культурних та історичних ресурсів сприяє формуванню привабливого туристичного середовища, стимулює створення нових робочих місць та підвищення рівня життя населення. Документ також акцентує увагу на необхідності модернізації туристичної інфраструктури, розширенні спектру туристичних продуктів і послуг, а також інтеграції регіону у транскордонні проекти співпраці з країнами-сусідами. Таким чином, розвиток туризму в області розглядається не лише як економічна діяльність, а й як складова стратегії сталого регіонального зростання з урахуванням потенціалу природно-рекреаційних, культурних і соціальних ресурсів. [44] Отже, на сучасному етапі розвитку важливо зосередитися на формуванні інноваційних напрямів туристичної діяльності, що поєднують природні можливості регіону, культурно-історичну спадщину, подієві ініціативи та транскордонні співробітництва. Саме такі підходи можуть забезпечити збільшення потоку туристів, підвищення якості туристичного продукту та посилення конкурентоспроможності Закарпатської області в умовах змінного зовнішнього середовища.

Важливими напрямками підвищення туристичної привабливості області є розвиток подієвого туризму, який базується на фестивалях, ярмарках і культурно-мистецьких заходах; еногастрономічного туризму, що включає

винні та гастрономічні маршрути й дегустаційні програми; а також активного туризму, який використовує природні можливості Карпатського регіону та формує туристичні продукти спортивно-рекреаційного спрямування. Саме ці напрями можуть забезпечити комплексне позиціонування Закарпатської області як конкурентного туристичного регіону України та Європи

Особливість подієвого туризму полягає в тому, що він здатний значно посилювати туристичну привабливість регіону навіть у періоди сезонного спаду. Завдяки правильно сформованому календарю подій туристична активність може підтримуватися протягом усього року. Таким чином, подієвий туризм виконує важливу функцію зменшення сезонності туристичного попиту, що є актуальним для багатьох туристичних територій України, зокрема й для Закарпатської області. [51]

Закарпаття має значний потенціал для розвитку подієвого туризму, оскільки регіон вирізняється етнокультурним різноманіттям, збереженням традицій та активним культурним життям. Тут сформовані сприятливі умови для проведення фольклорних свят, гастрономічних фестивалів, винних ярмарків, культурно-мистецьких подій, а також спортивних заходів, пов'язаних із гірським середовищем. Саме автентичність місцевої культури, традиційна кухня, народні ремесла та географічна близькість до країн Європейського Союзу формують унікальну основу для створення конкурентного туристичного продукту.

Наукові дослідження підтверджують, що подієвий туризм виконує комплексну роль у соціально-економічному розвитку регіону. З одного боку, він стимулює розвиток туристичної інфраструктури (готельного господарства, транспортного забезпечення, закладів харчування), а з іншого — сприяє формуванню позитивного іміджу території, підвищує її впізнаваність і туристичну конкурентоспроможність. Організація подій також активізує малий та середній бізнес, створює додаткові робочі місця та підвищує доходи місцевих громад за рахунок туристичного збору та збільшення споживання послуг. [52]

Важливо зазначити, що подієвий туризм може виступати ефективним механізмом популяризації культурної спадщини регіону. Масові заходи дають можливість презентувати історико-культурні ресурси Закарпаття ширшій аудиторії та сприяти їх збереженню. У цьому контексті подієвий туризм розглядається як інструмент інтеграції туристичних ресурсів регіону в сучасні ринкові умови, де ключову роль відіграє емоційний досвід туриста та унікальність вражень. [53]

Разом з тим, розвиток подієвого туризму потребує належного організаційного та стратегічного забезпечення. Для ефективної реалізації подієвого потенціалу необхідним є формування регіонального календаря туристичних подій, удосконалення маркетингового просування заходів, залучення партнерів та інвесторів, а також підтримка з боку органів місцевої влади. Крім того, важливими залишаються питання транспортної доступності, логістики, забезпечення безпеки під час масових заходів та підвищення якості туристичного сервісу.

Отже, подієвий туризм є перспективним напрямом розвитку туристичної привабливості Закарпатської області, оскільки він здатний активізувати туристичні потоки, зменшити сезонність, сприяти економічному зростанню територій та формувати позитивний імідж регіону. Враховуючи культурне різноманіття Закарпаття та його транскордонні можливості, подієвий туризм може стати одним із ключових інноваційних туристичних продуктів області, який забезпечить її конкурентні переваги на внутрішньому та міжнародному туристичному ринку.

Подієвий туризм у Закарпатській області включає численні культурно-мистецькі, етнографічні та природно-сезонні заходи, що формують унікальний туристичний продукт регіону. Ці події сприяють створенню періодичних причин для поїздок туристів, активізації місцевого бізнесу та збереженню культурної спадщини. Нижче наведено основні фестивалі та заходи подієвого характеру, що мають значення для розвитку туристичної привабливості Закарпаття. [54]

Таблиця 3.2

Перспективні напрямки подієвого туризму Закарпатської області

Назва події	Місце проведення	Категорія	Короткий опис
Сакура Фест	м. Ужгород	Культурний, природний святковий	Весняний фестиваль цвітіння сакур із ярмарком, виставками, концертами та культурною програмою.
Фестиваль «Гамора»	с. Лисичеве	Культурно-ремісничий	Масовий захід, присвячений ковальському мистецтву та народним ремеслам із майстер-класами та виставками.
Міжнародний «Bereg-Fest»	м. Берегове	Етнокультурний	Фестиваль народних традицій з костюмованими парадми, концертом, іграми та етнокультурними виступами.
Різдвяні вертепи та фестивалі традицій	Ужгород та інші міста	Культурно-релігійні	Святкові заходи під час Різдвяного циклу з народними традиціями, вертепами та святковими програмами.
Етнографічні фестивалі та ярмарки	Різні райони області	Етнографічні, культурні	Різноманітні етно-ярмарки з виступами, фольклорними програмами та культурними атракціями.
Фестиваль червоне вино	м. Мукачево	Винний, гастрономічний	Щорічний фестиваль вина, дегустації місцевих вин і традиційних напоїв, музична програма.
Етно-фестиваль «Гуцульська бринза»	Рахівський район	Етнографічний, гастрономічний	Фестиваль традиційного сиру та продуктів місцевої кухні з дегустаціями та ярмарком

- розроблено автором

Представлені подієві заходи у Закарпатській області виступає одним із найефективніших інструментів підвищення туристичної привабливості регіону, протягом року, оскільки поєднує культурні традиції, етнічну спадщину та туристичну інфраструктуру. Проведення фестивалів і ярмарків сприяє формуванню позитивного іміджу області та активізації внутрішнього туристичного потоку.

Важливо зазначити, що значна частина подієвих заходів Закарпаття має виражений гастрономічний та винний характер. Це обумовлено історично сформованими традиціями виноробства та кулінарної культури регіону, що поєднує українські, угорські, румунські, словацькі та інші етнічні впливи. Саме тому перспективним напрямом інноваційного розвитку туристичної

сфери області є еногастрономічний туризм, який базується на дегустаціях локальних продуктів, винних маршрутах, сирних турах та фестивальному русі. [55]

Закарпатська область характеризується значним потенціалом розвитку еногастрономічного туризму, що обумовлено унікальними природно-кліматичними умовами, багатовіковими традиціями виноробства та етнокультурною різноманітністю. Регіон вирізняється збереженням автентичних технологій виробництва вина, зокрема витримуванням у дубових бочках і кам'яних підвалах із природним мікрокліматом, що формує унікальні смакові характеристики локальної продукції та створює додаткову туристичну привабливість. [56]

Гастрономічна культура Закарпаття сформована під впливом угорських, румунських, словацьких та інших традицій, що відображається у широкому асортименті регіональних страв. Важливим елементом туристичної пропозиції виступають локальні фестивалі, дегустаційні програми, а також тематичні маршрути, які дозволяють туристам ознайомитися з процесами виготовлення продуктів та долучитися до культурної спадщини регіону.

Одним із перспективних продуктів еногастрономічного туризму Закарпаття є сирний туризм. Він включає відвідування сироварень, дегустаційних локацій, гірських пасовищ та участь у традиційних фестивалях. Зокрема, в області сформовано сирний маршрут протяжністю близько 100 км, що охоплює Рахівський, Тячівський та Міжгірський райони. Популярністю користуються такі локації як Нижнє Селище (Хустщина), сироварні села Іза, фермерські господарства та буйволинні ферми. [57]

Водночас виноробний туризм залишається одним із ключових компонентів еногастрономічної спеціалізації області. Провідними районами виноградарства та виноробства виступають Берегівський, Мукачівський, Ужгородський та Виноградівський райони. Відмінною рисою регіону є домінування невеликих приватних виноробень, які орієнтуються на виробництво якісних локальних вин та організацію дегустаційних турів. Такі

підприємства як «Chateau Chizay», «Леанка» та інші формують сучасний туристичний продукт, поєднуючи дегустації, екскурсії, етнічну кухню та культурні програми. [55] табл. 3.3.

Таблиця 3.3

**Перспективні напрями еногастрономічних фестивалів
Закарпатської області**

Назва фестивалю / події	Місце проведення	Час проведення	Коротка характеристика
Фестиваль «Червене вино»	м. Мукачево	середина січня	Один із найбільших винних фестивалів України; дегустації вина, музична програма, ярмарок.
Фестиваль «Біле вино»	м. Берегове	травень	Святкування білого вина з дегустаціями, виступами музикантів і ярмарковою зоною.
«Закарпатське Божоле»	м. Ужгород	листопад	Свято молодого вина з дегустаціями першого врожаю та культурними активностями.
Фестиваль «Сонячний напій»	м. Ужгород	травень	Гастрономічно-винний фестиваль із дегустаціями вина та медових напоїв, ярмарком.
Фестиваль леквару	с. Геча, Берегівський район	серпень	Подія, присвячена сливовому варенню — майстер-класи та дегустації продуктів.
Фестиваль гентешів	с. Геча	січень	Культурно-гастрономічний фестиваль із традиціями обробки м'яса та дегустаціями.
Етно-фестиваль «Гуцульська бринза»	Рахівський район	травень	Фестиваль традиційного сиру та продуктів місцевої кухні з дегустаціями та ярмарком.
«Рахівська бринза»	м. Рахів	вересень	Традиційний сирний фестиваль із демонстраціями виробництва, дегустаціями та майстер-класами.

- розроблено автором

Таким чином, еногастрономічний туризм Закарпаття є одним із найбільш перспективних інноваційних напрямів розвитку регіональної туристичної сфери. Він інтегрує культурну спадщину, традиційне виноробство, локальну кухню та фестивальний рух, створюючи комплексний туристичний продукт. Проведення гастрономічних заходів і розвиток тематичних маршрутів сприяє активізації туристичних потоків, підтримці місцевих виробників та формуванню позитивного туристичного іміджу області.

3.3 Формування інноваційного регіонального туристичного продукту

Перспективи формування інноваційного туристичного продукту Закарпатської області не обмежуються лише еногастрономічним або подієвим напрямом. Регіон має значно ширший потенціал, який проявляється у розвитку сучасних форм туризму, пов'язаних із міжнародною співпрацею, інфраструктурними проєктами та інтеграцією в європейський туристичний простір. У цьому контексті особливого значення набувають транскордонні ініціативи, що сприяють модернізації туристичної інфраструктури та розширенню можливостей для туристів.

Окремої уваги в межах перспективних напрямів розвитку туризму Закарпатської області заслуговує внутрішній туризм, розкриваючий весь потенціал регіону. Такий туристичний продукт ми пропонуємо, табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Узагальнена характеристика популярних маршрутів Свидовецького масиву

№	Назва (напрямок маршруту)	Орієнтовна тривалість	Складність	Основні об'єкти та локації
1	Ясіня – Драгобрат – Близниця	1 день	середня	полонини Свидовця, вершина Близниця, панорами на Чорногорі
2	Драгобрат – озеро Геришаска – озеро Апшинець	1–2 дні	середня	озеро Геришаска (Догяска), озеро Апшинець, полонини
3	Ясіня – Браелка – Близниця – Стіг – Чорна Тиса	3–4 дні	середня	вершини Близниця, Стіг, високогірні озера, гірські долини
4	Озеро Ворожеське – Великий Котел – Трояска	2–3 дні	середня/висока	озеро Ворожеське, вершина Великий Котел, хребтові переходи
5	Свидовецький хребет (повне проходження)	4–6 днів	висока	комплексний маршрут через більшість вершин та озер, довгі переходи
6	Чорна Тиса – Тростянець – полонини Свидовця	2–3 дні	легка/середня	лісові стежки, полонини, поступовий набір висоти

- розроблено автором

Свидовецький гірський масив є одним із найбільш мальовничих і туристично перспективних районів Українських Карпат.[58] Він розташований у межах Закарпатської області, переважно на території Рахівського та Тячівського районів, і входить до складу Полонинсько-Чорногірської гірської системи. Свидовець відомий своїми широкими високогірними полонинами, панорамними хребтами та значною кількістю природних об'єктів, що становлять особливий інтерес для любителів активного туризму.

Характерною рисою Свидовця є поєднання відносно доступного рельєфу з вираженим високогірним ландшафтом. Саме тому цей масив часто обирають як туристи з досвідом, так і новачки, які прагнуть спробувати багатоденний похід. На території хребта розташовані вершини середньої та високої висоти, зокрема Близниця, Стіг, Великий Котел та інші. Значна частина маршрутів проходить по відкритих ділянках, що дозволяє туристам спостерігати панорамні краєвиди на Чорногірський хребет та прилеглі території.

Окрему туристичну цінність становлять льодовикові озера Свидовця, які формують унікальний природний комплекс. Серед найбільш відомих водойм виділяють озера Геришаска (Догяска), Апшинець та Ворожеське. Ці природні об'єкти не лише приваблюють мандрівників своєю красою, а й формують впізнаваний образ Свидовецького масиву як одного з центрів активного туризму Закарпаття. Крім того, у цьому районі трапляються невеликі водоспади, гірські потоки та природні джерела, що є важливими для організації туристичних стоянок.

Таким чином, Свидовецький масив можна розглядати як перспективну основу для розвитку активного туризму в Закарпатській області, оскільки він поєднує природну унікальність, відносну доступність маршрутів та значний потенціал для формування комплексних туристичних продуктів, орієнтованих на багатоденні походи, екотуризм і пригодницькі подорожі. [58]

Цьому маршруту ми плануємо надати інноваційності, додавши елементи гастрономічного туризму, міні фестивалів, табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Інноваційне наповнення маршрутів Свидовецького масиву

Локація	Інноваційні рішення	Культурне наповнення
1. Ясіня – Драгобрат – Близниця (1 день, середня складність)		
Ясіня, полонини Свидовця, вершина Близниця, панорами на Чорногору	1. AR-панорами: через смартфон турист бачить підписані вершини Чорногірського хребта. 2. «Фото-точки з доповненою реальністю» – автоматичне створення брендovаних світлин. 3. Короткий мобільний квест «Підкорювач Близниці».	Гастрономічний елемент: Дегустація баношу з бринзою та грибною підливою. Гуцульський куліш. Чай із карпатських трав. Дегустація місцевих сирів на полонині. Мініфестиваль: «Свято полонини» з майстер-класом із варіння сиру. Жива трембіта та гуцульська музика.
2. Драгобрат – озеро Геришаска – озеро Апшинець (1–2 дні)		
Озеро Геришаска (Догяска), озеро Апшинець	Віртуальний гід із легендами про високогірні озера. Геолокаційна гра «Знайди льодовикове походження». Дрон-зйомка групи з автоматичним монтажем відео-спогаду.	Гастрономія: Польова кухня: бограч у казані. Карпатська форель на грилі. Домашні наливки (за бажанням групи). Мініфестиваль: «Фестиваль гірських озер» — фотоконкурс + конкурс легенд.
3. Ясіня – Браєлка – Близниця – Стіг – Чорна Тиса (3–4 дні)		
вершини Близниця, Стіг, долини, високогірні озера	Система цифрових «бейджів» за кожен підкорену вершину. Інтерактивна мапа висоти та фізичного навантаження. Еко-гейміфікація: «Залиш маршрут чистішим».	Гастрономія: Пікнік із локальних продуктів. Деруни по-закарпатськи. Копчена бринза. Мед із місцевих пасік. Мініфестиваль: «Гуцульський вечір» із ватрою. Майстер-клас із традиційних танців.
4. Озеро Ворожеське – Великий Котел – Трояска (2–3 дні)		
Озеро Ворожеське, вершина Великий Котел	VR-станція (у стартовій точці) з моделлю льодовикового формування озер. Інтерактивна гра «Вживання в горах». Онлайн-трекінг безпеки групи.	Гастрономія: Карпатські голубці. Ковбаси домашнього копчення. Сирники з брусничним соусом. Мініфестиваль: «День гірської кухні» з конкурсом найкращої польової страви.
5. Повне проходження Свидовецького хребта (4–6 днів, висока складність)		
Комплекс вершин і озер	Персоналізований цифровий трекер досягнень. NFT-сертифікат проходження маршруту. Онлайн-трансляції ключових точок маршруту.	Гастрономія: Тематичні вечори кухонь Закарпаття. Бограч-day. День пастушої кухні. Мініфестиваль: Заключний «Фестиваль підкорювачів Свидовця» із врученням відзнак.

- розроблено автором

Також для зручності туристів планується створення додатку в телефоні і вкоючення до нього кожної групи окремо. В цьому додатку туристи зможуть задовольнити будь – які інформаційні потреба, а саме, табл. 3.6.

Таблиця 3.6

**Прогноз мобільного додатку для групи
«Svydovets Travel Companion»/ «Туристичний супровід Свидовця»**

Функції додатку:	На які питання турист знайде відповідь у додатку:	Очікуваний ефект
1. Інтерактивна офлайн-карта маршруту. 2. Моніторинг висоти, пройденої дистанції, погодних умов. 3. Гейміфікація (бейджі, рівні, рейтинг у групі). 4. Довідник: історія, легенди, флора і фауна. 5. Гастрономічний гід (що скуштувати, рецепти, походження страв). 6. Фото-щоденник з автогенерацією маршруту. 7. Кнопка екстреного зв'язку. 8. Внутрішній чат групи. 9. Цифровий сертифікат проходження.	<ul style="list-style-type: none"> • Яка висота цієї вершини? • Скільки кілометрів залишилось? • Яка складність наступної ділянки? • Які страви традиційні для цієї місцевості? • Яке походження озера? • Які правила безпеки в горах? • Де найближче джерело води? • Які легенди пов'язані з цією локацією? 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Підвищення туристичної привабливості ✓ Залучення молоді через гейміфікацію ✓ Розвиток гастрономічного туризму ✓ Подовження середньої тривалості перебування ✓ Формування бренду «Інноваційний Свидовець»

Похід Свидовецьким хребтом проходить у форматі автономного гірського маршруту, що передбачає проживання у природних умовах та активний щоденний рух по гірських стежках. Ночівлі організуються у наметовому таборі (по 2–3 особи в наметі), а побутові потреби забезпечуються безпосередньо на маршруті.

Учасники несуть власні наплічники (у середньому 9–12 кг), а спільне спорядження та частина продуктів розподіляється між усіма членами групи для рівномірного навантаження. Вода для пиття та приготування їжі набирається з природних джерел або гірських потоків, що зустрічаються на

маршруті. Пересування відбувається в групі, з дотриманням принципів взаємодопомоги: учасники підтримують один одного під час переходів, а також спільно організують табір, встановлюють намети та допомагають у приготуванні їжі. Місця стоянок зазначені орієнтовно, адже остаточне рішення щодо ночівлі приймається інструктором з урахуванням погодних умов, рівня безпеки та фізичного стану групи. За необхідності маршрут може бути скоригований (зміна темпу руху, запасні стежки, інші точки відпочинку). Харчування під час маршруту організоване таким чином, щоб забезпечити учасників достатньою кількістю енергії для переходів та набору висоти.

Орієнтовна вартість маршруту представлена в табл. 3.7

Таблиця 3.7

Орієнтовні витрати учасника походу

Стаття витрат	Орієнтовна сума	Примітка
Вартість туру (організація походу)	6500 грн	супровід, маршрут, харчування, спорядження
Передплата	2000 грн	переказ на картку ПриватБанку, не повертається
Залізничні квитки (туди/назад)	900–1800 грн	залежить від міста, класу вагону
Трансфер Ясіня – Тростянець	150–350 грн	автобус або трансфер
Проживання в Ясіні (1 ніч після походу)	500–1000 грн	садиба/готель
Харчування в кафе після маршруту	250–600 грн	за бажанням
Гуцульські чани / баня	400–900 грн	оплата ділиться на групу
Додаткові витрати (сувеніри, сир, дрібні покупки)	200–700 грн	індивідуально

- Розроблено автором

Мінімальний бюджет учасника становить від 6,5 до 9 тис. грн. До вартості авторського походу Свидовецьким масивом включено: послуги інструктора-провідника (супровід групи протягом маршруту); розробка та організація маршруту, консультації учасників до походу; харчування на маршруті (3-разове): гарячі сніданки та вечері; денні перекуси (сухпай, енергетичні батончики, горіхи, сухофрукти тощо); використання групового туристичного спорядження: казани, пальники, газові балони; базовий

кухонний інвентар; намети (за потреби) (2–3 особи в одному наметі); групова аптечка першої допомоги; організація ночівель та контроль безпеки під час маршруту; фото-зупинки та оглядові точки, рекомендовані інструктором; еко-інструктаж та правила відповідального туризму (мінімізація впливу на природу).

Висновок до розділу 3

Запровадження інноваційного туристичного маршруту на території Закарпаття, зокрема в межах Свидовецького масиву, створює якісно новий формат подорожі, що поєднує активний відпочинок, гастрономічний туризм, культурну автентичність та цифрові технології. Такий тур не обмежується традиційним оглядом природних локацій, а перетворюється на комплексний емоційно-пізнавальний досвід.

Для туристів це означає:

- поглиблене занурення в регіон — через інтерактивні маршрути, легенди, AR-візуалізації та гейміфікацію.
- підвищення безпеки — завдяки GPS-навігації, офлайн-картам, системам екстреного зв'язку та моніторингу маршруту.
- гастрономічне відкриття Закарпаття — знайомство з автентичними стравами, локальними продуктами та традиціями полонинської кухні.
- персоналізацію подорожі — через цифрові бейджі, статистику досягнень, фото-щоденники та індивідуальні рекомендації.
- емоційне залучення — через мініфестивалі, квести, командні ігри та тематичні вечори.

Особливу роль відіграє інноваційний мобільний додаток, який стає персональним цифровим гідом. Він дозволяє туристу отримувати відповіді на практичні запитання (складність маршруту, погодні умови, залишок шляху), пізнавати історію та природні особливості місцевості, відкривати гастрономічні рекомендації та фіксувати власні досягнення. Фактично,

додаток формує інтерактивний туристичний простір, де кожен учасник маршруту стає активним дослідником, а не лише спостерігачем.

У ширшому контексті такий підхід:

- підвищує конкурентоспроможність Закарпаття як туристичного регіону;
- сприяє розвитку локального бізнесу (садиб, фермерів, виробників крафтової продукції);
- збільшує середню тривалість перебування туристів;
- формує сучасний імідж регіону як поєднання природи, традицій і технологій.

Отже, розроблений інноваційний тур із цифровим супроводом не лише покращує якість туристичного досвіду, а й створює стратегічну основу для сталого розвитку туризму в Закарпатті, орієнтованого на сучасні потреби мандрівників.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Метою магістерської кваліфікаційної роботи є визначення напрямів формування туристичної привабливості Закарпатської області.

У першому розділі роботи розглянуто поняття «привабливості» як економічної категорії, методичні підходи до її оцінки та складові, з яких вона формується. Складовими, що формують привабливість є: природні, культурно – історичні ресурси, туристична спадщина; саме довікілля. Також формує імідж регіону як туристичної дестинації маркетинг та брендинг територій, економічна привабливість, сприяння розвитку туризму з боки місцевої влади.

В методичному плані зробити інтегральну оцінку привабливості територій можливо за групами показників та критеріями оцінки 2. Так, наприклад інфраструктуру регіону та соціально – економічні чинники ми оцінюємо за допомогою таких показників як ступень розвинутої транспортної інфраструктури та закладів розміщення і харчування; рівня сервісу, цінових пропозицій.

Другий розділ роботи присвячений оцінки сучасного стану розвитку туризму та привабливості дестинацій. Природні рекреаційні ресурси Закарпатської області вирізняються високою різноманітністю та унікальністю, що підтверджується дослідженнями. Під час війни, коли інші туристичні регіонами, такі як Запорізькій край, Херсонщина, зазнали багатьох руйнувань та більшість туристичних локацій не доступна, Закарпатська область має наплив туристів, якій з кожним роком збільшується. Упродовж 2025 року до місцевих бюджетів Закарпатської області надійшло 31 млн 886 тис. грн туристичного збору, що на 37,6% більше порівняно з аналогічним періодом 2024 року. Із цієї суми 18 589,1 тис. грн сплатили фізичні особи-підприємці, тоді як юридичні особи перерахували 13 296,9 тис. грн. Про це повідомляє Управління туризму та курортів Закарпатської обласної військової адміністрації.

Карпати очолили рейтинг найпопулярніших туристичних напрямків серед українців, а серед регіонів найбільш привабливою для мандрівників визнано Закарпатську область. Такі дані оприлюднила компанія TNS за підсумками соціологічного опитування, проведеного до Дня Незалежності України.

Визначення напрямів підвищення привабливості Закарпатського регіону почалось з оцінкою сильних та слабких сторін, загроз і можливостей регіону. Результати SWOT-аналізу туристичної привабливості Закарпатської області засвідчують вагомий потенціал регіону для подальшого розвитку туристичної галузі. До ключових переваг належать унікальні природно-рекреаційні ресурси Карпат, сприятливі умови для лікувально-оздоровчого й активного відпочинку, вигідне прикордонне розташування та багата культурно-історична спадщина. У сукупності ці чинники створюють міцне підґрунтя для формування конкурентоспроможного туристичного продукту, таблиця 3.

В роботі надана інформація про план подієвого туризму в області. Представлені подієві заходи у Закарпатській області виступає одним із найефективніших інструментів підвищення туристичної привабливості регіону, протягом року, оскільки поєднує культурні традиції, етнічну спадщину та туристичну інфраструктуру. Проведення фестивалів і ярмарків сприяє формуванню позитивного іміджу області та активізації внутрішнього туристичного потоку.

Також проведена робота щодо формування інноваційного регіонального туристичного продукту. Це маршрути Свидовецького масиву, які проводяться постійно і мають наступні напрями. Ми пропонуємо наповнити наступними інноваційними компонентами. Дестинація пропонується насиченим гастрономічним вибором та можливістю проведення міні фестивалю. Отже, Свидовецький масив доцільно розглядати як перспективну базу для розвитку активного туризму в Закарпатській області. Він вирізняється природною самобутністю, відносною доступністю маршрутів і значним потенціалом для створення комплексних туристичних продуктів, орієнтованих на багатоденні мандрівки, екотуризм та пригодницький відпочинок.

Також для зручності туристів планується створення додатку в телефоні і включення до нього кожної групи окремо. В цьому додатку туристи зможуть задовольнити будь – які інформаційні потреба, а саме: карта маршруту, моніторинг усіх можливих показників (висоти, температури і т.д.), різні довідники. Очікуваним результатом застосування такого додатку буде: підвищення туристичної привабливості, залучення молоді через гейміфікацію, розвиток гастрономічного туризму, подовження середньої тривалості перебування, формування бренду «Інноваційний Свидовець».

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горак В. Дослідження туристичної привабливості територій. – Львів: ЛДУФК, 2020. – Режим доступу: <https://repository.ldufk.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8793d0ea-4532-421d-bf30-73c3ee5f07eb/content>
2. Зелінська О. Європейські культурні маршрути як інструмент розвитку туризму. TourLib. – Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/zelinska.htm
3. Brychko M. Behavioral Factors in Tourism Development // Behavioral Sciences. – 2023. – Vol. 13(3). – Режим доступу: <https://www.mdpi.com/2076-328X/13/3/264>
5. Європейські культурні маршрути і Українські Карпати: туристична привабливість території. – Режим доступу: <https://dialog.lviv.ua/yevropeyski-kulturni-marshruti-i-ukrayinski-karpati-turistichna-privablivist-teritoriyi/>
6. Кошкалда І., Безугла Л. Інтегральна оцінка туристичної привабливості території // Соціально-економічні проблеми. – 2020. – № 6(146). – Режим доступу: [https://ird.gov.ua/sep/sep20206\(146\)/sep20206\(146\)_017_KoshkaldaI%2CBezuhlaL.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20206(146)/sep20206(146)_017_KoshkaldaI%2CBezuhlaL.pdf)
7. Кравчук Н. Туристична привабливість регіону: чинники та оцінювання // Economy and Society. – № 35. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2356/2277>
8. Методичні підходи до оцінювання туристичного потенціалу України та регіонів // Вісник Таврійського університету. – 2019. – Режим доступу: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_4/30_69_4_2/11.pdf
9. Бейдик О. О., Олійник Я. Б. Стратегія сталого розвитку туризму і курортів в Україні. – Київ: 2017.

12. ГІС-технології в оцінюванні туристичних ресурсів / За ред. О. О. Бейдика. – Київ: КНУ, 2020.
13. Лимаренко О. В. Методичні засади оцінювання туристичного потенціалу територій. – Магістерська робота. – Херсон: ХДУ, 2021. – 105 с.
15. Калюжний Д. А. Чинники формування туристичної привабливості регіону // Матеріали конференції. – Харків, ХНУМГ, 2020. – С. 56–57. – Режим доступу:
https://eprints.kname.edu.ua/59663/1/Ч.%204%20-%20туризм,%20информационные%20технологии_2020-56-57.pdf
16. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси України. – Київ: Альтерпрес, 2019. – 348 с.
17. Бейдик О. О. Туристично-рекреаційний потенціал територій. – Київ: КНУ, 2020.
18. Нездоймінов С. Г. Економіка туристичних дестинацій: регіональні аспекти. – Одеса: Атлант, 2021.
19. Герасименко В. Г. Соціально-економічні основи розвитку туризму. – Харків: ХНЕУ, 2020.
20. Амоша О. І. Економічний розвиток і туризм в Україні. – Донецьк: НАН України, 2018.
21. Галушкіна Т. П. Туристична спадщина як чинник розвитку регіонального туризму. – Київ: КНТЕУ, 2019.
22. Баєва О. В. Туристично-рекреаційний комплекс як система. – Харків: ХНУ, 2018.
23. Щепанський Е. Сучасні інформаційні технології у туризмі. – Варшава: SGH, 2020.
24. Воробйова О. В. Екологічні аспекти розвитку туризму. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019.
25. Нездоймінов С. Г. Управління розвитком туристично-рекреаційних регіонів. – Одеса: Атлант, 2021.

26. Пилипенко М., Моргулець О. Чинники туристичної привабливості регіону // Магістерська робота. – Київ, 2022.
27. Гетьман В. І. Українські Карпати. Ландшафтно-рекреаційні ресурси. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 136 с.
28. Багрій М. В. Сучасний стан рекреаційних зон Закарпаття. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2013. – №2(39). – С. 13–15.
29. Гренджі А. М. Кліматичні рекреаційні ресурси Закарпаття. // Збірник наукових праць географічного факультету. – Ужгород, 2020. – С. 26–29.
30. Стойко С. М., Саїк Д. С., Татаринів К. А. Карпатський біосферний заповідник. – Ужгород, 2001.
31. Бучинський І. О., Валеваха М. М., Коржів В. О. Клімат Українських Карпат. – Київ: Наукова думка, 1997.
32. Кравців В. С. Рекреаційна політика в Карпатському регіоні: принципи формування, шляхи реалізації. – Чернівці: Прут, 2015. – 72 с.
33. Молнар О. С. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу рекреаційних зон Закарпаття. // Екологічний вісник. – 2008. – №7. – С. 24–29.
34. Мілашовська О. І. Перспективні напрями активізації розвитку туризму в Закарпатській області. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.3. – С. 121–127.
35. Поп С. С. Природно-рекреаційні ресурси Закарпаття. – Режим доступу: http://www.transcarpathiatour.com.ua/publications/statia6_ua.html
36. Ucluster. Zakarpattia oblast: економічні та природні характеристики. – Режим доступу: <https://ucluster.org/universitet/klastery-ukraina/2005-study/zakarpattia-oblast/>
37. Офіційний сайт Закарпатської ОДА. Природно-заповідний фонд області. – Режим доступу: <http://www.carpathia.gov.ua/>
38. Офіційний сайт Ужгородського замку та Закарпатського краєзнавчого музею: URL: <https://zkmuseum.com>

39. Молнар О. С. *Замки Закарпаття: історико-архітектурний огляд*. – Ужгород: Гражда, 2017. – 212 с.
40. Офіційний туристичний портал Закарпаття. Замки Закарпатської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tourism.gov.ua/zamky-zakarpattya> – Дата звернення: 10.12.2025.
41. Мукачівський історичний музей «Замок Паланок». Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://palanok.org.ua> – Дата звернення: 10.12.2025.
42. Замок Сент-Міклош (Чинадієво). Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stmicloshcastle.com> – Дата звернення: 10.12.2025.
43. Національна туристична організація України. Tourism Analytics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nto.ua/nsts_analytics_ua.html – Дата звернення: 10.12.2025.
44. Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakarpattya.gov.ua/docs/rishennya/8/17_sesion/rish1216.pdf – Дата звернення: 10.12.2025.
45. Державна служба статистики України. StatExplorer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stat.gov.ua/uk/explorer> – Дата звернення: 10.12.2025.
46. Інформаційно-туристичний ресурс України. Закарпаття: туристичні матеріали [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://infotour.in.ua/svyda2.htm> – Дата звернення: 10.12.2025.
47. Понад 23 млн грн туристичного збору сплатили на Закарпатті у 2024 році [Електронний ресурс] // Суспільне Ужгород. – Режим доступу: <https://susplne.media/uzhhorod/919531-ponad-23-mln-grn-turisticnogo-zboru-splatili-na-zakarpatti-u-2024-roci/> – Дата звернення: 10.12.2025.
48. Закарпаття визнали найпривабливішою областю для туризму в Україні [Електронний ресурс] // РМГ.ua. – Режим доступу: <https://pmg.ua/life/50912-zakarpattya-vyznaly-naupryvablyvishoyu-oblastyu-dlya-turizmu-v-ukraini/>

- [turyzmu-v-ukraini](#) – Дата звернення: 10.12.2025.
49. Портер М. Е. Конкурентна стратегія: методика аналізу галузей і конкурентів / М. Е. Портер. – Київ: Основи, 1998. – 390 с.
50. Міністерство культури та інформаційної політики України. Аналітичний звіт про стан розвитку туризму в Україні у 2023 році [Електронний ресурс]. – Київ, 2024. – Режим доступу: <https://mkip.gov.ua> – Дата звернення: 10.12.2025.
51. Парфіненко А. Ю. Подієвий туризм як чинник формування туристичної привабливості міста // Економіка та держава. – 2019. – № 4. – С. 87–92.
52. Паньків Н. М. Сучасні тенденції розвитку подієвого туризму в Закарпатській області // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2021. – Вип. 1 (57). – С. 112–118.
53. Дезенко О. С. Розвиток подієвого туризму в регіоні (на прикладі Закарпатської області): магістерська робота. – Ужгород: УжНУ, 2022. – 98 с.
54. Zruchno.travel. Туристичний портал України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zruchno.travel> – Дата звернення: 10.12.2025.
55. Басюк Д. І. Винний туризм як перспективний напрям розвитку туристичної галузі Закарпаття // Географія та туризм. – 2020. – № 52. – С. 45–
56. Божук Т. І., Прокопчук О. В. Перспективи розвитку винного туризму в Україні // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2021. – Т. 26. – Вип. 3. – С. 132–138.
57. Винний гід Закарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://winetourism.com.ua> – Дата звернення: 10.12.2025.
58. Молнар О. С., Гренджі А. М. Сталій розвиток активного туризму в межах Свидовецького масиву Українських Карпат // Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica et Recreatio. – 2025. – № 3. – С. 165–177. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2025-3-15>